

Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції
юридичного та історичного спрямування

АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

ISSN 2617-2364

Випуск 46

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

*www.lex-line.com.ua
Юридична лінія*

13-14 грудня 2022 р.

Тернопіль, Україна – Переворськ, Польща

2022

Актуальні дослідження правової та історичної науки (Випуск 46): матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції, (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 13-14 грудня 2022 р.) / [редкол. : О. Яремко та ін.] ; ГО “Наукова спільнота”; WSSG w Przeworsku. – Тернопіль : ФО-П Шпак В.Б. – 97 с. – ISSN 2617-2364.

У виданні вміщено наукові публікації Міжнародної наукової інтернет-конференції «Актуальні дослідження правової та історичної науки» (Випуск 46) з юридичних та історичних питань, яка відбулася 13-14 грудня 2022 р. за сприянням Громадської організації “Наукова спільнота” (Україна) та Wyższa Szkoła Społeczno-Gospodarcza w Przeworsku (Польща).

Матеріали конференції також оприлюднено на сайті конференції:
www.lex-line.com.ua

Оргкомітет:

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Назарчук Оксана Михайлівна, доктор філософії (Ph.D.), ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

Ухач Василь Зіновійович, кандидат історичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Яценко Василь Миколайович, кандидат педагогічних наук;

Русенко Святослав Ярославович, аспірант, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Адреса оргкомітету:
46005, м. Тернопіль, а/с 797
тел. +380979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов’язковим.

ISSN 2617-2364

© ГО “Наукова спільнота” 2022

© Автори статей 2022

КОРІННІ НАРОДИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ: ВИЗНАЧАЛЬНІ ВІДМІННОСТІ

Опанасенко Антон Миколайович
аспірант, Київський національний
університет імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0003-4373-5181

Науковий керівник: Малишев Борис Володимирович
доктор юридичних наук, професор, Київський національний
університет імені Тараса Шевченка

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3468

Прийняття Закону України «Про корінні народи України» у 2021 році викликало широку дискусію щодо доречності подібного кроку. Основні побоювання опонентів законодавчого закріплення правового статусу корінних народів, зокрема, права на самовизначення передусім спричинені проблемами із якими зіткнулася наша держава протягом останнього десятиліття, зокрема, окупацією Криму та війною на Донбасі, яка 2022 року переросла у повномасштабну агресію росії проти України. Помітну роль у вищезгаданому відіграв російський іредентизм, що де-факто та почасти де-юре слугував виправданням злочинів рф. Також варто згадати загострення у відносинах України та Угорщини, що впливає із незадоволення офіційним Будапештом становища угорської національної меншини в Україні.

Подібні побоювання, проте, є нічим іншим як прямим свідченням необізнаності противників законодавчого закріплення прав корінних народів стосовно даної проблематики, зокрема, банального незнання визначення корінного народу та нерозуміння відмінностей між корінними народами та національними меншинами. Вперше термін «корінний народ» з'явився у рамках вітчизняного законодавства 1996 року із ухваленням 28 червня 1996 року Конституції України. Стаття 11 Конституції зазначає, що держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України. Статтею 92 Конституції вказується, що виключно законами України визначаються права корінних народів і національних меншин, а стаття 119 проголошує, що місцеві державні адміністрації в місцях компактного проживання

корінних народів і національних меншин забезпечують програми їх національно-культурного розвитку [2].

Таким чином, було закладено законодавчий фундамент для подальшого розвитку даної проблематики, але у той же час Конституція не надала визначення ані корінного народу, ані національної меншини, ані хоча б вичерпного переліку цих спільнот в Україні. Із цього випливає очевидний факт того, що права корінних народів до 2021 року лишалися досить помітною законодавчою прогалиною, оскільки вищезгадані конституційні положення не могли бути реалізовані через відсутність спеціалізованої законодавчої та правозастосовчої бази.

Міжнародне законодавство у даній сфері також, на жаль, і досі не містить єдиного загальноприйнятого визначення поняття корінного народу. Основний міжнародний нормативно-правовий акт щодо забезпечення прав корінних народів, Декларація прав корінних народів 2007 року, до якої Україна приєдналася у травні 2014 року внаслідок окупації Криму, зокрема, не надає дефініції корінного народу, проте у статті 3 проголошує право корінних народів на самовизначення, а у статті 4 право на автономію або самоврядування [5].

Закон України «Про корінні народи України» у статті 2 підтверджує та закріплює за корінними народами право на самовизначення. Вкрай важливими, проте є також положення статті 1 Закону, адже саме вони надають визначення та перелік корінних народів України. Таким чином, згідно положень статті, корінним народом України є автохтонна етнічна спільнота, яка сформувалася на території України, є носієм самобутньої мови і культури, має традиційні, соціальні, культурні або представницькі органи, самоусвідомлює себе корінним народом України, становить етнічну меншість у складі її населення і не має власного державного утворення за межами України. Корінними народами України визнаються кримські татари, караїми та кримчаки, також зазначається, що ці народи сформувалися на території Кримського півострова [1].

Таким чином, у рамках вітчизняного законодавства сформульовано перелік вимог для визнання спільноти корінним народом України. Виходячи із положень законодавства, теоретизуючи, можна сформулювати своєрідний тест із чіткими критеріями для розмежування поняття корінного народу та національної меншини. Подібний тест став би вкрай корисним, як у рамках законотворчості, так і у процесі вивчення студентами юридичних ВНЗ проблематики прав корінних народів. Зокрема, узагальнюючи, із положень статті 1 Закону України «Про корінні народи України» можемо виділити 3 основних критерії належності спільноти до корінних народів України:

1. Критерій автохтонності. Даний критерій полягає у формуванні спільноти на певній території, нерозривний історичний зв'язок такої спільноти із даною територією та проживання у її межах. Автохтонне населення може становити як більшість, так і меншість на теренах свого традиційного проживання, адже останні могли бути колонізовані представниками домінантною нині етнічної групи [3].

2. Критерій ідентичності. Критерій могло умовно поділити на два властиві йому підкритерії. Перший із них є зовнішнім або об'єктивним підкритерієм, що полягає у самій можливості класифікації спільноти саме як народу або етносу, а не просто суспільного прошарку чи релігійної групи тощо. До ознак, що формують даний підкритерій варто віднести ті фактори, що допомагають ідентифікувати дану спільноту передусім представниками інших спільнот, продемонструвати відмінність спільноти від інших груп населення. Такими ознаками зазвичай є унікальні та самобутні мова, культура, історія, традиції та звичаї. Другим підкритерієм слід вважати внутрішній або суб'єктивний підкритерій, що відображає чітку ідентифікацію себе представниками спільноти як окремого народу, а не частини іншого народу, що відрізняє корінний народ від національної меншини [4].

3. Критерій бездержавності. Цей критерій передусім впливає із належного корінним народам права на самовизначення і полягає у тому, що його реалізація не може бути здійснена поза межами України. Корінні народи, проживаючи у межах міжнародно визнаного кордону України не реалізували своє право на самовизначення шляхом створення окремої держави або автономії у рамках іншої держави. Слід зазначити, що саме даному критерію не відповідають гагаузи, які проживають в Одеській області, адже право на самовизначення гагаузьким народом було реалізоване 1994 року шляхом створення автономного територіального утворення – Гагауз Єрі у складі Республіки Молдова.

Виходячи із вищезазначеного, можна дійти висновку, що кримські татари, караїми та кримчаки відповідають усім трьох вищезгаданим критеріям і цілком логічно віднесені законодавцем до корінних народів України. Самовизначення даних трьох народів не може бути реалізоване ніде окрім України, адже саме Україна є державою, до складу якої входить територія формування та традиційного проживання цих народів, із чого впливає особлива відповідальність нашої країни за збереження мови, культури, самобутності та ідентичності цих народів, як для представників останніх, так і майбутніх поколінь українців. Правильне розуміння відмінності корінних народів від національних меншин, у свою чергу, усуває та спростовує цілком обґрунтовані побоювання частини населення України, щодо можливості втручання інших держав у внутрішні справи нашої країни.

Література:

1. Закон України «Про корінні народи України»; Відомості Верховної Ради (ВВР), 2021, № 38, ст.319
2. Конституція України; Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141
3. José R. Martínez Cobo: Study of the problem of discrimination against indigenous populations. Volume 5, Conclusions, proposals and recommendations; E/CN.4/Sub.2/1986/7/Add.4
4. Ulrike Barten, What's In a Name? Peoples, Minorities, Indigenous Peoples, Tribal Groups, and Nations; Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe, Vol 14, No 1, 2015, 1-25
5. United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, A/RES/61/295

ПРЕДСТАВНИЦТВО КОРИННИХ НАРОДІВ: ДОСВІД СААМІ

Опанасенко Антон Миколайович
аспірант, Київський національний
університет імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0003-4373-5181

Науковий керівник: Малишев Борис Володимирович
доктор юридичних наук, професор, Київський національний
університет імені Тараса Шевченка

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3467

Прийняття у 2021 році Верховною Радою України Закону України «Про корінні народи України» було розпочато новий етап у процесі забезпечення права корінних народів України: кримських татар, караїмів та кримчаків на самовизначення [1]. Проте так само, як і норми Конституції України, якими проголошується сприяння держави розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності цих народів, були лише декларативними до прийняття даного закону, так само і норми Закону теж можуть лишатися у значний мірі декларативними у разі відсутності конкретних механізмів реалізації положень цього акту, а також урахування та рецепції позитивного досвіду розвинених та демократичних держав у цій царині [2].

У даному аспекті цікавим є досвід країн Фенноскандії: Швеції, Норвегії та Фінляндії (не плутати зі Скандинавією, до якої традиційно відносять Данію, Швецію та Норвегію та Нордичними країнами: Данією із

Гренландією та Фарерськими островами включно, Ісландією, Швецією, Норвегією та Фінляндією). Та півночі трьох держав традиційно проживає корінний народ Саамі, який має розгалужену модель представництва та захисту власних колективних прав. Саамі також традиційно проживають та півночі російської федерації, проте колективізація 30-х років XX століття, що супроводжувалася конфіскацією у Саамі пасовиськ та свійських оленів, які були джерелом переважної більшості традиційних промислів народу, заборона на рибальство, включення до колгоспів наряду із заборонаю поширеної серед представників народу латинської абетки призвели до міграції значної кількості Саамі на завершальному етапі Другої Світової війни до Фінляндії та асиміляції тих решток корінного народу, що не полишили земель своїх предків.

Саамі належать до фіно-угорських народів та традиційно розмовляють саамською мовою, яка іноді розглядається не як одна мова, а група мов чи мовний континуум, у рамках якого виділяють 9 окремих мов або діалектів. Окрім рідної мови, переважна більшість представників народу володіють також офіційними мовами відповідних держав свого проживання. Наразі відсутня точна інформація щодо загальної кількості Саамі, проте згідно даних останніх переписів населення чисельність представників народу коливається в межах 64 – 108 тисяч осіб: 38 – 60 тисяч у Норвегії, 15 – 36 тисяч у Швеції, близько 10 тисяч у Фінляндії та близько 2 тисяч у росії. Труднощі у підрахунку загальної чисельності Саамі полягають передусім у руйнівних наслідках політики асиміляції, колонізації, а почасти й сегрегації, яку проводили держави Фенноскандії до середини XX століття. Значна кількість представників народу Саамі, особливо осіб старшого віку, донедавна приховували своє походження через страх стигматизації та несприйняття з боку представників титульних націй. Враховуючи вищезазначене, чисельність Саамі насправді може значно перевищувати цифри, наведені у переписах та сягати, згідно окремих джерел, щонайменше 110 тисяч.

Забезпечення прав Саамі як корінного народу відображено у низці нормативно-правових актів держав Фенноскандії. У Фінляндії, правовий статус народу Саамі відображено у Конституції, зокрема, згідно статті 17, Саамі визнаються корінним народом Фінляндії, а, згідно статті 121, у межах законодавства наділені правом на мовну культурну автономії на землях свого традиційного проживання [3]. 1995 року у Фінляндії було прийнято Закон «Про парламент Саамі», що детально врегульовує деталі реалізації народом свого права на самовизначення. У Норвегії Закон «Про Саамі» було прийнято 1987 року, після чого положення про охорону, захист та розвиток мови, культури та традиційного способу життя Саамі було інкорпоровано до Конституції Норвегії [4]. У Швеції Закон «Про парламент Саамі» було прийнято 1992 року, Конституція

ж Швеції досі не містить жодних згадок про Саамі як корінний народ держави, проте Саамі все ж таки належить охорона і захист як меншині згідно положень даного нормативно-правового акту [8].

У той же час, в усіх трьох країнах Фенноскандії мова Саамі має офіційний статус та використовується наряду із національними мовами у місцях традиційного проживання Саамі. У РФ же дана мова лише включена до списку мов корінних та малочисельних народів, не маючи офіційного статусу як на державному, так і на регіональному та місцевому рівнях.

Особливістю представництва Саамі у рамках здійснення ними права на самовизначення є створення окремих представницьких органів – парламентів Саамі, які 2000 року навіть утворили наднаціональне об'єднання – Раду Парламентів Саамі, до якої входять Парламент Саамі Фінляндії, Парламент Саамі Фінляндії та Парламент Саамі Швеції. Завдяки такій плідній співпраці було, зокрема, затверджено єдині прапор, гімн та народне свято – Міжнародний день Саамі. Правовий статус та повноваження Парламентів Саамі у трьох країнах, попри високий рівень подібності, все ж таки різняться [5].

У Фінляндії Парламент Саамі розглядається як окремий представницький орган, що не входить до жодної з гілок влади. До складу органу входить 21 представник та 4 депутати, очолюється він Головою, який має двох заступників. Із кожної адміністративно-територіальної одиниці держави, розташованої в межах історичної батьківщини Саамі обирається щонайменше 3 представника та 1 депутат [6]. Вибори до Парламенту Саамі Фінляндії відбуваються кожні 4 роки, уся територія Фінляндії складає єдиний виборчий округ. Кандидати, беручи участь у виборах не представляють політичні партії, висування кандидатури відбувається шляхом пропозиції особи трьома іншими представниками народу. Дані вибори проходять окремо від виборів до Парламенту Фінляндії, не будучи із ними пов'язані. Право на участь у виборах до Парламенту Саамі Фінляндії мають лише Саамі-громадяни Фінляндії.

У Норвегії Парламент Саамі має дещо складнішу організацію, також будучи окремим представницьким органом, не включеним до традиційних гілок влади. Територія традиційного проживання Саамі Норвегії ділиться на 13 виборчих округів, на яких обирається 41 кандидат. Вибори до Парламентів Саамі відбуваються кожні 4 роки одночасно із виборами до Парламенту Норвегії. Кандидати можуть обиратися за списками норвезьких організацій Саамі, норвезьких політичних партій, а також за місцевими списками [6]. Участь у виборах в якості виборця до Парламенту Саамі Норвегії не виключає участі цього ж виборця у виборах до Парламенту Норвегії. Очолюється Парламент Саамі Норвегії Президентом та Виконавчою Радою, що представляє пленарну більшість.

Подібна виборча система забезпечує високий рівень залученості Саамі до політичного життя, адже політичні партії Норвегії зацікавлені також у результатах виборів до Парламенту Саамі та формують у своєму складі окремі списки кандидатів та підрозділи, відповідальні за політику щодо Саамі.

Парламент Саамі Швеції, на відміну від двох вищезгаданих органів, включено до системи виконавчої влади країни. До складу Парламенту входить 31 представник, вибори проводяться кожні 4 роки у рамках єдиного загальнодержавного виборчого округу, що охоплює усі території традиційного проживання Саамі у Швеції. Для участі у виборах до Парламенту Саамі Швеції утворюються окремі політичні партії Саамі [6]. Голова Парламенту Саамі Швеції призначається на посаду урядом країни за пропозицією Парламенту Саамі. Також у межах Парламенту Саамі Швеції обирається правління, відповідальне за діяльність органу у складі 7 представників та 7 депутатів. Таким чином, у Швеції Парламент Саамі має подвійну правову природу, будучи, з одного боку, виборним представницьким органом, з іншого ж боку, складовою виконавчої влади держави.

Враховуючи той факт, що Саамі є одним народом, що розділений державними кордонами, групою експертів, призначених урядами країн Фенноскандії, у 2005 році було підготовано проект Нордичної Конвенції Саамі. Конвенція складається із 51 статті, що розподілені між 7 главами, та покликана забезпечувати реалізацію прав Саамі у сфері мови, культури, медіа, освіти, досліджень, користування земельними та водними ресурсами, традиційних промислів (передусім оленярства та рибальства) та зносин Саамі із державними інституціями на державному, регіональному та місцевому рівнях [7]. Основним завданням Конвенції є мінімалізація впливу державних кордонів на Саамі як корінний народ. Наразі Конвенція досі перебуває на розгляді у національних парламентах відповідних держав. Дія Конвенції, у разі її ухвалення поширюватиметься на три вищезгадані держави, участь рф у ній не планується через цілеспрямовану та послідовну політику останньої щодо асиміляції корінних народів та ігнорування їх права на самовизначення та розвиток.

Література:

1. Закон України «Про корінні народи України»; Відомості Верховної Ради (ВВР), 2021, № 38, ст.319
2. Конституція України; Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141
3. Constitution of Finland, 11 June 1999, 731/1999, amendments up to 817/2018 included

4. Constitution of the Kingdom of Norway as amended in 2018 [Norway], 17 May 1814
5. Eva Josefsen & Eli Skogerbø: Indigenous political communication in the Nordic countries : Chapter in book, part of the anthology of Eli Skogerbø et.al.. (Red.): Power, Communication, and Politics in the Nordic Countries. Nordicom, 2021
6. Eva Josefsen: The Saami and the National Parliaments, Channels of Political Influence : GÁLDU GÁLA, Journal of Indigenous Peoples Rights No.2, 2004, p. 27
7. Nordic Saami Convention, 2005, электронный режим доступа: <https://www.sametinget.se/105173>
8. Ulrike Barten: What's In a Name? Peoples, Minorities, Indigenous Peoples, Tribal Groups and Nations : Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe Vol 14, No 1, 2015, 1-25

**THE PRINCIPAL PROVISIONS FOR THE ACCELERATED
PROCEDURE OF READMISSION BETWEEN UKRAINE
AND EU MEMBER STATES**

Nataliia Naumenko
Chairman of the State Migration
Service of Ukraine, Kyiv
ORCID: 0000-0003-3334-5737

Internet address of the article on the web-site:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3477

The matter of readmission between Ukraine and European Union member states is regulated by the 2007 Agreement between the European Community and Ukraine on the readmission of persons (hereinafter referred to as the “2007 Agreement on readmission”) [1]. This Agreement applies to all current EU member states, with the exception of the Kingdom of Denmark and the Republic of Ireland [1, Art. 1(b)].

The principal provisions for accelerated procedure are specifically covered in Article 5(3) of the 2007 Agreement on readmission [1, Art. 5(3)] and are directly tied to the concept of “border region”, as defined in Article 1(l) of the Agreement [1, Art. 1(l)]. Namely, “border region” refers to three territorial areas:

- 1) “an area which extends up to 30 kilometres from the common land border between a Member State and Ukraine”;
- 2) “the territories of seaports including custom zones”;
- 3) “international airports of the Member States and Ukraine” [1, Art. 1(l)].

Obviously, the first territorial area for an accelerated procedure of readmission implies a shared state border between Ukraine and an EU member state that falls under the purview of the 2007 Agreement on readmission [1]. There are four such states: the Republic of Poland, the Slovak Republic, Hungary, and Romania.

The two other territorial areas for an accelerated procedure of readmission (the territories of seaports including custom zones and international airports of the EU member states and Ukraine) may apply to any EU member state that falls under the purview of the 2007 Agreement on Readmission [1], including the states that share a state border with Ukraine. Thus, the other two

territorial areas for an accelerated procedure of readmission apply to both Ukraine and all the current EU member states, with the exception of the Kingdom of Denmark and the Republic of Ireland [1, Art. 1(b)].

At the same time, regardless of the specific territorial area, the legal regime governing the accelerated procedure of readmission is the same for Ukraine and all current EU member states, with the exception of the Kingdom of Denmark and the Republic of Ireland. Namely, a comprehensive reading of Article 1(1), and Article 5(3) of the 2007 Agreement on readmission [1, Art. 1(1), Art. 5(3)] shows that for an accelerated procedure of readmission to take place, the following four conditions must be met simultaneously:

condition one: the person must be apprehended in the border region of the Requesting State, including seaports and airports;

condition two: the person must be apprehended after illegally crossing the state border from the territory of the Requested State;

condition three: the person must be apprehended within 48 hours from illegally crossing the state border; and

condition four: the Requesting State must submit a readmission application within two days following this person's apprehension.

As we can see, conditions one and two are territorial in nature, while conditions three and four are temporal; yet all four conditions are unequivocally defined and restrictive in character. In other words, an accelerated procedure of readmission will not be possible if even a single one of these conditions is not met: either the person is apprehended outside the border region of the Requesting State; or the person is apprehended after illegally crossing the state border from a territory other than that of the Requested State; or the person is apprehended later than 48 hours from illegally crossing the state border; or the Requesting State submits a readmission application later than two days following this person's apprehension.

By the way, according to Article 8(3) of the 2007 Agreement on readmission, a reply to a readmission application submitted under the accelerated procedure is also restrictive in character and "has to be given within two working days after the date of receipt of such application". Only "upon duly motivated request by the Requested State and after approval by the Requesting State, the time limit for a reply to the application may be extended by one working day" [1, Art. 8(3)].

The texts of most Implementing Protocols, namely those between Ukraine and the Republic of Austria [2, Art. 1(2)], the Czech Republic [3, Art. 2(1)] and the Republic of Lithuania [4, Art. 1(1)], contain only general regulations on the accelerated procedure of readmission. The Implementing Protocol between Ukraine and the Benelux States (the Kingdom of Belgium, the Grand Duchy of Luxembourg, the Kingdom of the Netherlands) does not mention the accelerated procedure of readmission at all [5]. At the same time, the

Implementing Protocol between Ukraine and the Republic of Estonia [6] regulates the accelerated procedure of readmission by directly referencing the relevant provisions of the 2007 Agreement on readmission [1, Art. 5(3), Art. 8(3)] as well as including specific qualifications in its text [6, Art. 2(2), Art. 4(6), Art. 8(4)].

This means that in implementing an accelerated procedure of readmission, Ukraine and all the above-mentioned states will rely on the relevant provisions of the 2007 Agreement on readmission [1, Art. 5(3), Art. 8(3)] as directly applicable. Only the Implementing Protocol between Ukraine and the Republic of Poland contains detailed regulations of the accelerated procedure of readmission, as laid out in the *lex specialis* – Article 5 “Accelerated procedure of readmission” [7, Art. 5]; this can be explained by the large number of readmissions between Poland and Ukraine.

Literature:

1. Agreement between the European Community and Ukraine on the readmission of persons. Luxembourg, 18 June 2007. OJ L 332, 18.12.2007, p. 48-65. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:22007A1218\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:22007A1218(01)) (accessed: November 30, 2022).
2. Імплементацийний протокол між Кабінетом Міністрів України та Австрійським Федеральним Урядом про реалізацію Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб. Учинено в м. Київ 29 листопада 2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/040_039#Text (accessed: November 30, 2022).
3. Імплементацийний протокол між Кабінетом Міністрів України та Урядом Чеської Республіки до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб. Учинено в м. Київ 21 жовтня 2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203_065#Text (accessed: November 30, 2022).
4. Протокол між Кабінетом Міністрів України та Урядом Литовської Республіки про виконання Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб. Учинено в м. Київ 7 грудня 2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440_005-18#Text (accessed: November 30, 2022).
5. Імплементацийний протокол між Україною та державами Бенілюксу (Королівством Бельгія, Великим Герцогством Люксембург, Королівством Нідерланди) до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб. Учинено у м. Брюссель 17 грудня 2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/893_002-18#n2 (accessed: November 30, 2022).

6. Імплементацийний протокол між Кабінетом Міністрів України та Урядом Естонської Республіки до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб. Учинено в м. Києві 14 січня 2015 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_001-15#Text (accessed: November 30, 2022).

7. Імплементацийний протокол між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про виконання Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб, вчиненої 18 червня 2007 року в м. Люксембург. Учинено в м. Варшава, 24 квітня 2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_002-17#Text (accessed: November 30, 2022).

ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВ ТА ІНСТИТУТІВ СУСПІЛЬСТВА ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ДІТЕЙ

Адамовський Володимир Іванович
кандидат історичних наук, доцент, доцент,
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
ORCID: 0000-0002-9186-6234

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3475

Розвиток світового співтовариства завжди передбачає становлення до дітей, як категорії, що в майбутньому будуть підтримувати той рівень цивілізації та ті відносини, що склалися в суспільстві. На сьогоднішній так склалося, що існують значні розходження в плані доступу до реалізації власних майнових та немайнових прав дітей й можливостей впливати на них.

Протягом останніх десятиліть в багатьох країнах значно зросла державних інститутів, що займаються проблемами захисту прав дітей. Деякі з них розглядають питання, пов'язані з визначенням майнового статусу дітей та реалізацією права на участь у немайнових відносинах тощо. Цьому великою мірою сприяла зміна правового статусу дітей і, в першу чергу, на міжнародному рівні.

Рівень розвитку держави та суспільства може оцінюватися за різними критеріями, але одним з найбільш універсальних являється забезпечення рівних можливостей для участі в процесі прийняття рішень для захисту прав дітей, в тому числі майнових та немайнових. Забезпечення прав і свобод особи як специфічна діяльність по наданню їм реального, невід'ємного і непорушного характеру передбачає створення

умов, за яких реалізація прав і свобод особи є безперешкодною і максимально ефективною [54, с. 216.]. Такі умови для всебічної і повної реалізації людиною своїх прав в будь-яких сферах приватного і публічного життя повинна створити держава і суспільство загалом.

Тенденція щодо поліпшення становища дітей більше характерна для країн Північної Європи і Канади. Більшість спеціалістів що вивчають питання захисту прав дітей в Україні теж говорять про засади змін в загальній системі захисту прав людини і без сумніву такої категорії як діти. На нашу думку, це найбільш прийнятний і правильний шлях для захисту прав і свобод людини.

В основі будь-якого юридичного механізму захисту прав дітей лежить правова база, в якій і закріплюються юридичні засоби забезпечення прав і свобод дитини, в тому числі одних з основних прав майнових та немайнових. На думку професора Копиленка О.Л., в ідеалі система нормативно-правових актів з питань захисту прав та свобод дитини, включаючи її матеріальні та нематеріальні права, які приймає вищий законодавчий орган – Верховна Рада України, повинна складатися з трьох основних блоків: 1) міжнародні договори та конвенції, ратифіковані Верховною Радою України; 2) спеціальне законодавство; 3) галузеві закони [122, С. 20].

Держави, які ратифікували всі основні міжнародні угоди у сфері прав дитини, закріпили принцип поваги до неповнолітніх осіб в своїх конституціях, а також законах. Як правило, в законах закріплені загальні положення щодо захисту прав дитини можливостей поєднання життя неповнолітнього в суспільному середовищу, забезпечення рівних можливостей в отриманні освіти не залежно від матеріального статку, тощо. В деяких країнах прийняті спеціальні закони про забезпечення прав дітей та рівних можливостей щодо реалізації власних прав у суспільстві: Наприклад, у Великій Британії 1989 році спеціальний кодифікований акт про права дитини, в Канаді в 1986 році був прийнятий Закон про справедливу освіту, який стосується не лише навчальних закладів, але й провідних корпорацій, так і бізнесу, щодо стимулювання освітньої діяльності, як напряду, що регулюється на федеральному рівні; у Швеції вже понад двадцять років діє Закон про рівні можливості у сфері зайнятості; Закон про рівність у Фінляндії зобов'язує працедавця проводити роботу із забезпечення та надання молоді робочих місць .

Специфікою законодавства у сфері захисту прав дітей серед країн Європейського Союзу є включення до нормативно-правих актів положень про службу омбудсмена з питань захисту прав неповнолітніх, яка є незалежним урядовим органом. До завдань омбудсмена входить надання інформації щодо стану прав дітей, розгляд скарг осіб, що вважають себе потерпілими від дискримінації. Служба омбудсмена публікує різного роду

бюлетені і річні звіти, у яких докладно розглядаються конкретні випадки дискримінації прав дітей. Такий метод роботи сприяє підвищенню правового захисту прав дитини.

Слід підкреслити, що у Швеції омбудсмен має право захищати розглянуту ним скаргу в суді. У Норвегії і Фінляндії омбудсмен щорічно розглядає і виносить рішення стосовно 200-300 скарг, не враховуючи відповідей на телефонні дзвінки. Основна мета запровадження посади омбудсмена – створення органу, більш доступного, ніж суд, для громадян, що зазнали дискримінації і потребують допомоги [168, С. 122].

Обов'язковим елементом правової бази у сфері реалізації прав дітей є програми та національні плани дій, які являють собою зобов'язання, що їх бере на себе уряд, з метою забезпечення захисту прав дитини. У деяких країнах існують особливі регіональні плани дій. Неурядові організації, що здійснюють свою діяльність у галузі рівності, часто беруть участь у реалізації цього плану. Слід зазначити, що більшістю держав-членів Ради Європи розроблено плани дій із забезпечення захисту прав дитини як окремої категорії людської спільноти.

Так, у Бельгії перший національний план дій із застосування Конвенції про права дитини у 1990 році. У ньому передбачалися заходи, що зачіпали усі сфери, розглянуті в Конвенції щодо впровадження норм в життя. У Данії урядові плани дій були представлені на розгляд парламенту ще в 1989 році, після прийняття Конвенції на Генеральній асамблеї ООН. У 1994 році угорський уряд прийняв резолюцію про застосування положень Конвенції про права дитини у власній діяльності та платформу дій. Національна програма дій була спрямована на: утвердження прав дитини, здійснення заходів щодо забезпечення таких прав у перехідний період та усунення основних труднощів, що виникають на шляху даного виду діяльності зниження, дискримінуючих факторів у галузі освіти й навчання як форма забезпечення немайнових прав дитини [8, С. 119].

Як бачимо, законодавство у сфері прав дітей характеризується певною специфікою, обумовленою міжнародно-правовими нормами. Більшість країн світу почали формувати його після 1989 року, враховуючи положення конвенції про права дитини. На нашу думку, найбільш досконалим і реально діючим є те законодавство, в якому враховано комплексний підхід реалізації міжнародних стандартів у сфері прав дітей, де враховані такі аспекти як розвиток дитини матеріальне її забезпечення, тобто матеріальні її права та розвиток освітній і духовний, що відноситься до нематеріальних прав дитини.

Прикладом комплексного підходу до формування правової бази у сфері захисту прав дітей є країни Скандинавського півострову.

Нині можна говорити про те, що в Україні почало формуватися спеціальне законодавство з питань захисту прав дитини. Розроблення проєктів нормативно-правових актів здійснюється з обов'язковим урахуванням принципів забезпечення прав дітей та реалізації ними власних можливостей. Тобто відповідні галузеві закони теж повинні враховувати всі права та свободи, які визначені Конвенцією про права дитини.

Як одну з організаційних гарантій забезпечення виконання положень стратегії можна запропонувати заходи, направлені на інформування суспільства щодо фактів порушення майнових та немайнових прав дітей та шляхів їх подолання, а саме: запровадити репортажі, тематичні ток-шоу, освітні програми, які висвітлювали б стан дотримання і реалізації прав, в редакціях друкованих засобів інформації, на телебаченні, на радіо ввести посаду консультанта або експерта з прав людини; законодавчо, організаційно і фінансово забезпечити взаємодію центральних і місцевих органів влади, а також місцевого самоврядування в інформаційній сфері щодо пропаганди захисту прав дитини тощо.

При розробленні стратегії варто врахувати досвід Канади у цій сфері, адже Канада є лідером у міжнародній співпраці. Починаючи з 1976 року в цій країні на державному рівні почали формуватися механізми.

Таким чином, кожен з напрямків національної стратегії повинен бути деталізований і конкретизований у вигляді чіткого плану дій в строго визначені терміни, а його реалізація забезпечена шляхом фінансування з державних місцевих бюджетів, а також за рахунок коштів бізнесових структур.

Прийняття національної стратегії поліпшення один із шляхів забезпечення виконання Конвенції. Доказом цього є досвід розвинених країн у розробці та реалізації програм такого рівня.

Література:

1. Энтин М. Л. Международные гарантии прав человека: опыт Совета Европы. Москва : Изд-во МНИМП, 1997. 296 с.
2. Вопрос о нарушении прав человека и основных свобод, включая политику расовой дискриминации и сегрегации и апартеида во всех странах, особенно в колониальных и других зависимых странах и территориях / Резолюция Экономического и социального совета ООН (1235 (XLII), 6 July 1967). URL: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/523/42/IMG/NR052342.pdf> (дата звернення: 02.12.2022).

3. Abridged report of the 51st meeting (Strasbourg, 27 February – 2 March 2001) / Steering Committee for Human Rights (CDDH). Ministers' Deputies Decisions (752nd meeting, 16 May 2001). – CM/Del/Dec(2001)752 (8 May 2001) URL: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=529279&SecMode=1&DocId=193464&Usage=2> (дата звернення: 02.12.2022).
4. Гусейнов Л. Г. Международные обязательства государств в области прав человека. Баку, 1998. 188 с.

ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ГАРАНТІЙ БЕЗПЕКИ НАРОДІВ

Луговський Юрій Федорович
доктор технічних наук, Інститут проблем
матеріалознавства ім. І.М. Францевича
Національної академії наук України
ORCID: 0000-0003-3085-7788

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3487

У вчених фізиків є відомий вислів – «Немає нічого практичнішого за хорошу теорію». У області державного будівництва України такою є її Конституція [1]. Аналіз показує, що найважливіше для існування держави поняття – *суверенітет* (верховенство суб'єкта влади) у Ст.1 [1] реалізується через *незалежність* прийняття управлінських рішень від військового, економічного та інших форм диктату, *демократію* – безпосередню та опосередковану владу народу (Ст.5), *соціальну спрямованість* (в інтересах спільноти) державної внутрішньої та зовнішньої політики та на *правові механізми* прийняття, виконання та контролю управлінських рішень. Як це має виконуватись?

За Ст.5 [1] «Україна є республікою.

Носієм *суверенітету* і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.....

Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами.....».

Очевидно, що саме носій *суверенітету* «Український народ – громадяни всіх національностей» є основним суб'єктом влади у державі та країні. Звертаю увагу на те, що речення «Народ здійснює владу безпосередньо і» опосередковано «через органи державної влади та

органи місцевого самоврядування» записано у теперішньому часі. Тобто це положення діє зараз у кожний момент існування народу. Нажаль, на практиці перша частина цієї норми поки не діє, а узурпується «державою, її органами або посадовими особами». Під їх керівництвом Україна практично всі роки свого існування залишається поки олігархократією. Саме це ми спостерігаємо і у наших пострадянських державах народів сусідів – заручників своєї обраної та призначеної не соціально, а ліберально орієнтованої авторитарної бюрократії. Більш того, через багаторічну практику узурпації влади народу в нашій державі, фактично, народу немає. Є люди це споживачі і навіть виробники, але не управлінці. Тому що народ - це громадяни, які здійснюють владу – приймають рішення.

Про суверенітет йдеться і у Статті 17 [1]. *«Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України».* Оскільки Збройні Сили України є лише частиною держави і Українського народу, то вони не можуть самі вирішити завдання захисту суверенітету і територіальної цілісності. Їх роль лише третя після народу і держави.

На підставі цього аналізу пропонується винести на всеукраїнський (фінський, швейцарський, польський референдум, наприклад, таке питання: «Чи **гарантуєте** Ви, громадянине України ..., **безпеку народу** РФ та іншим народам-сусідам України.... шляхом заборони органам державної влади України... вступати до будь-яких союзів чи організацій, які загрожують їх суверенітету та територіальної цілісності, планувати та проводити наступальні військові дії на території сусідніх держав, без проведення відповідного всеукраїнського... референдуму, при умові, що народи держав-сусідів приймуть аналогічне рішення, яке гарантує **безпеку Українського.... народу та його державі** на їх референдумах»? Це автоматично змусить реагувати народи-сусіди, і не тільки їх, підвищить рівень демократії та антивійськового руху у РФ та в усьому світі.

Література:

1. Конституція України. <https://ips.ligazakon.net/document/Z960254K?an=827160>

ПОВНОВАЖЕННЯ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ ЩОДО МІЖПАРЛАМЕНТСЬКІ ЗВ'ЯЗКИ

Мельник Альона Олександрівна

аспірант кафедри конституційного права та

прав людини Національної академії внутрішніх справ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3492

Міжнародне співробітництво є запорукою розвитку держави. Кожна держава намагається співпрацювати з іншими державами та міжнародними організаціями задля конструювання відносин в межах зниження політичної невизначеності у міжнародних відносинах; мінімізація політичних, економічних, іміджевих та інших ризиків міжнародного процесу; долучення парламенту загалом та окремих його представників до розробки зовнішньополітичного порядку денного; зростання значення міжпарламентської дипломатії. Співпраця між парламентами є реакцією держав на партнерство. Така діяльність вкрай важлива для розвитку України, особливо це відчутно в часи сьогодення.

Відповідно до Положення «Про депутатські групи Верховної Ради України з міжпарламентських зв'язків з іноземними державами», депутатські групи Верховної Ради України з міжпарламентських зв'язків з іноземними державами утворюються шляхом добровільного об'єднання народних депутатів України і діють за колегіальним принципом [1]. Тобто, депутати мають право вступати добровільно в групу яка співпрацює з іноземними державами, та представляти інтереси України на міжнародній арені. Положенням передбачені головні цілі та завдання такої групи, а саме: участь в організації і координації двостороннього міжпарламентського співробітництва; аналіз розвитку міжпарламентських відносин, підготовка пропозицій щодо їхнього подальшого поліпшення в інтересах парламентів, що здійснюють таке співробітництво; сприяння підготовці, реалізації та синхронізації процедур надання згоди на обов'язковість міжнародних договорів, контактам та обміну інформацією з питань поточної законодавчої діяльності парламентів; сприяння співробітництву парламентських комітетів, комісій; співпраця з відповідними дипломатичними представництвами в Україні та за кордоном; утворення, при необхідності, міжпарламентських об'єднань, двосторонніх експертних груп з метою розробки проектів законодавчих актів, а також обговорення завдань і питань, що представляють спільні інтереси [1].

В межах своїх повноважень народні депутати зобов'язані вести активну діяльність щодо співпраці з іншими державами та міжнародними організаціями. Від їх діяльності залежить міжпарламентські зв'язки України, тому депутати України мають бути досвідченими дипломатами, знати тонкощі ведення переговорів, розумітися на міжнародному праві. Адже, порушивши норми, принципи міжнародного права можна привезти до конфлікту між країнами.

У Верховній Раді України створений Комітет з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва (далі – Комітет). Відповідно до Постанови ВРУ «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання», основними завданнями Комітету є: законодавче забезпечення зовнішньополітичної діяльності України; зовнішні зносини, у тому числі щодо участі України в діяльності міжнародних організацій; транскордонне та міжрегіональне співробітництво (крім транскордонного та міжрегіонального співробітництва з країнами Європейського Союзу (ЄС)); законодавче забезпечення реалізації зовнішньополітичного курсу держави на набуття членства в Організації Північноатлантичного договору (НАТО); законодавче забезпечення відсічі зовнішньої агресії проти України, невійськових міжнародних форм та методів стримування держави-агресора; надання згоди на обов'язковість міжнародних договорів України (ратифікація, приєднання до міжнародного договору, прийняття тексту міжнародного договору), денонсація міжнародних договорів України (крім міжнародних договорів України з Європейським Союзом (ЄС) та його державами-членами); співробітництво Верховної Ради України з парламентами зарубіжних держав; співробітництво Верховної Ради України з парламентськими органами міжнародних організацій; дипломатична служба; забезпечення зв'язків із закордонними українцями [2].

До складу Комітету входять народні депутати, отже вищеперераховані завдання здійснюються депутатами парламенту. В межах своїх повноважень депутати ведуть перемовини з міжнародними делегаціями; відвідують іноземні країни задля налагодження зв'язків з конкретних питань; пропонують укладання міжнародних договорів; беруть участь у внесенні змін щодо національного законодавства в межах міжнародного співробітництва.

Для прикладу можна розглянути візити народних депутатів, які є членами Комітету, до країн партнерів в листопаді цього року:

- візит народної депутатки України Ю. Овчиннікової до м. Париж (Французька Республіка) у період з 27 по 31 листопада 2022 року з метою участі в роботі круглого столу щодо екологічних наслідків війни в Україні;

- візит народних депутатів України Н. Яковлевої, О. Бакумова, Ю. Яцик до м. Будапешт (Угорщина) у період з 19 по 25 листопада 2022 року з метою активізації співпраці ВРУ з Парламентом Угорщини та обміну досвідом.

- візит народного депутата України І. Фріса до м. Кракова (Республіка Польща) у період з 19 по 23 листопада 2022 року з метою проведення зустрічей щодо обговорення питань майбутнього України, залучення надійної та всебічної міжнародної підтримки, імплементації актів права Європейського Союзу при реформуванні системи судової експертизи для врахування при опрацюванні законопроекту «Про судову експертизу» та інші.

Тобто, народні депутати, які є членами Комітету чи депутатської групи, яка створена для міжпарламентських зв'язків, здійснюють роботу щодо представлення України на міжнародній арені з різних питань, актуальних для України на сьогодні.

Аналізуючи нормативно-правові акти які регулюють міжпарламентські зв'язки, слід зауважити, що не існує жодної норми, яка б передбачала вимоги до правового статусу народних депутатів щодо здійснення повноважень у сфері міжпарламентських зв'язків. На нашу думку, до депутатів які наділені повноваженнями Комітету недостатньо загальних вимог до правового статусу. Оскільки, від професіоналізму під час переговорів, дискурсів залежить міжнародна співпраця України. Пропонуємо внести зміни до Постанови ВРУ «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання» та внести наступні вимоги до депутатів які є членами Комітету.

Література:

1. Про депутатські групи Верховної Ради України з міжпарламентських зв'язків з іноземними державами: Положення Верховної Ради України UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223/20-%D1%80%D0%B3#Text>
2. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання: Постанови Верховної Ради України від 29 серпня 2019 року №19 – IX. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19-20#Text>

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВОГО АУДИТУ В УКРАЇНІ

Петренко Ольга Олегівна

студентка 1 курсу СО «Магістр» юридичного

факультету Донецького національного

університету імені Василя Стуса

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3476

Податковий контроль є важливим інструментом державного впливу, що забезпечує сталість економіки держави. Із запровадженням податкового обліку є необхідність виділення податкового аудиту із системи загального аудиту, що характеризується особливими цілями та завданнями. Залишаються поза увагою питання, які стосуються визначення поняття податкового аудиту, а також відсутність порядку здійснення перевірок різних видів податків, зборів, інших обов'язкових платежів на законодавчому рівні. Всі ці питання потребують ґрунтового дослідження.

Зокрема, питаннями удосконалення методичних засад податкового аудиту розглядали у своїх працях такі вчені: І. П. Сидор, Н. М. Кругла, О. В. Артюх, Л. А. Чудак, М. Р. Лучко, О. А. Петрик, А. В. Кириченко, Б. В. Костюк та інші.

Перш за все потрібно визначити, що являє собою податковий аудит, зокрема Л. А. Чудак розглядає податковий аудит як засіб забезпечення фіскальної функції держави, що пов'язаний із проведенням податкових перевірок щодо встановлення законності та достовірності формування платниками податків податкової бази, нарахування та своєчасного перерахування податків до бюджету [1].

Н. М. Кругла зазначає, що податковий аудит – це все ж таки процесуальні дії контролюючих органів, що вживаються ними з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів у вигляді проведення перевірок, і тому такий вид діяльності не відповідає вимогам аудиту та суперечить суті аудиту [2].

Суб'єктами податкового аудиту є аудиторські фірми, які на підставі договору проводять аудит податкової звітності, а також посадові особи контролюючих органів, уповноважених на проведення податкового аудиту [3].

Об'єктом податкового аудиту виступають платники податків, зборів, обов'язкових платежів до бюджетів усіх рівнів та державних цільових фондів.

Залежно від того, хто буде проводити перевірку складаються різні процесуальні документи, зокрема за результатами перевірки посадовими особами контролюючих органів складається акт або довідка за встановленою формою, який підписується посадовими особами контролюючого органу, реєструється та особисто вручається платнику податків, якщо податковий аудит буде здійснювати аудиторська фірма, то оформлюється звіт.

Порядок проведення податкових перевірок контролюючими органами регулюються Податковим Кодексом України, а незалежні аудитори керуються лише теоретичними та методологічними рекомендаціями, що зумовлює складність проведення таких перевірок.

Доцільно вказати, що Законом України від 3 березня 2022 року № 2118-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану», у зв'язку з Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», підрозділ 10 розділу XX “Перехідні положення” Податкового кодексу України доповнено п.п. 69.2 пункту 69 та встановлено, що тимчасово, на період до припинення або скасування воєнного стану на території України, податкові перевірки не розпочинаються, а розпочаті перевірки зупиняються [4]. Таке зупинення перериває термін проведення перевірки та не потребує прийняття будь-яких додаткових рішень контролюючим органом.

Можна зробити висновок, що податковий аудит – це незалежна перевірка податкової звітності, яка проводиться з метою визначення можливих фінансових втрат в майбутньому суб'єктом господарювання через помилки в податковій звітності або некоректне тлумачення норм податкового законодавства України. Основними проблемами здійснення незалежного податкового аудиту є відсутність закріплення на законодавчому рівні порядку, який регламентує його здійснення та постійні зміни в податковому законодавстві, що ускладнюють проведення такої перевірки.

Література:

1. Чудак Л. А Податковий аудит в Україні: стан, проблематика та перспективи розвитку. *Ефективна економіка*. 2018. № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/90.pdf
2. Кругла Н. М. Податковий аудит – це напрямок аудиторської діяльності чи процесуальні дії контролюючих органів. *Фінансовий простір*. 2016. № 3(23). С. 26-30. URL: <https://ofp.cibs.ubs.edu.ua/files/1603/16knmdko.pdf>

3. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21 грудня 2017 року, № 2258-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 9. Ст. 7.
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 3 березня 2022 року, № 2118-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 2118-IX.

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВА МОДЕЛЬ КОНТРОЛЮ У СФЕРІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА МУНІЦИПАЛЬНОЇ НОРМОТВОРЧОСТІ: ДОСВІД ФРАНЦІЇ

Петришина Марина Олександрівна
кандидат юридичних наук, Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0002-5702-0112

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3479

Пошук моделі місцевого самоврядування супроводжують не лише наукові дискусії щодо генези та сутності цього політико-правового явища, проблем правового регулювання його організації та функціонування, участі різних суб'єктів у його здійсненні, а й питання формування оптимальної державно-правової моделі контролю у сфері місцевого самоврядування та муніципальної нормотворчості в Україні.

При цьому, означені питання залишаються недостатньо вивченими та науково обґрунтованими. Комплексні дослідження питань, пов'язаних із формування вітчизняної державно-правової моделі контролю у сфері місцевого самоврядування і муніципальної нормотворчості в Україні не проводилися.

Грунтовного дослідження та вдосконалення потребують питання, пов'язані з трансформацією моделі взаємовідносин між органами публічної влади в аспекті муніципальної реформи, з метою формування спроможного місцевого самоврядування, особливо враховуючи потребу в збалансуванні контрольно-наглядових функцій органів державної влади з метою недопущення протиправної діяльності під час дії воєнного стану, при збереженні можливості належної реалізації функцій та повноважень органів місцевого самоврядування щодо забезпечення життєвоважливих потреб територіальних громад.

Зважаючи на означене, метою роботи є вивчення зарубіжного досвіду, зокрема на прикладі держави-учасниці ЄС Франції, у сфері

формування державно-правової моделі контролю за місцевим самоврядуванням та муніципальною нормотворчістю і з'ясування можливостей щодо упровадження окремих здобутків у чинне законодавство і практичну площину.

Загалом повнота та чіткість конституційно-правового регулювання питань, пов'язаних із здійсненням контролю у сфері місцевого самоврядування та муніципальної нормотворчості у зарубіжних країнах, зокрема державах-учасниках ЄС, безпосередньо пов'язані з системою місцевого самоврядування, що відображена у законодавчих положеннях, а також формувалася та зазнавала перетворень залежно від багатьох факторів та умов. Як відомо, до основних систем місцевого самоврядування прийнято відносити: англосаксонську, романо-германську (континентальну), іберійську, скандинавську та радянську. Крім інших, серед параметрів, що покладаються в основу такого розмежування, слід назвати сприйняття, нормативно-правове закріплення та практичну реалізацію принципів субсидіарності, децентралізації та деконцентрації.

Так, процеси взаємопроникнення правових систем світу, глобалізація та муніципалізація призвели до розуміння необхідності здійснення комплексного реформування територіальної організації влади, а також місцевого самоврядування. Децентралізація передбачає реформування за такими основними напрямками: територіальна реформа (передбачає реорганізацію територіального устрою, зазвичай через укрупнення (агломерацію) адміністративно-територіальних одиниць (добровільне, примусове або змішаного характеру); інституційна реорганізація (передача повноважень і відповідних ресурсів); процедурна реорганізація (реформа системи надання адміністративних послуг, запровадження електронного урядування на різних рівнях і в різних підсистемах публічної влади тощо) [1, С. 217].

При цьому, держави-учасниці ЄС, як правило, самостійно визначають рівень, обсяг та способи закріплення механізму адміністративного контролю у сфері місцевого самоврядування та муніципальної нормотворчості. У цьому контексті, враховуються правові традиції та інші фактори та умови впровадження тієї чи іншої моделі контролю, зокрема: стабільність демократичних інститутів, адміністративно-територіальний устрій держави, системно-структурна організація місцевого самоврядування, політична ситуація в країні та статистичні показники (розмір території, кількість населення тощо).

Так, зокрема, Франція (континентальна система місцевого самоврядування) свого часу вирізнялася особливою «опікою» за місцевим самоврядуванням [Див.: 2]. Проте, починаючи з кінця 80-х рр. XX ст. і протягом вже більше 30 років статус і повноваження префекта (як

представника інтересів держави) зазнавали суттєвої трансформації. Водночас, на думку політичних діячів країни, враховуючи особливості форми держави Французької Республіки, яка є складною та потребує сильної і постійно діючої інституції на кшталт префекта, щоб забезпечити рівновагу ефективного функціонування влади на місцевому рівні, префект є посадовою особою, яка добре адаптується до місцевих умов та здатна забезпечити реальні потреби території.

Виділяють три основні напрямки діяльності префектів:

- 1) справи префектури та асоційованих служб (зокрема, поліція, жандармерія тощо);
- 2) контроль за діяльністю місцевих органів влади міністерств;
- 3) насамкінець, найбільш дипломатичний бік роботи префектів пов'язаний з місцевою економікою та зв'язками з бізнесом і передбачає встановлення контактів з місцевими виборними представниками, а також іншими партнерами чи асоціаціями у таких сферах, як промисловість, сільське господарство, крафтове виробництво тощо [3].

Відтак, історична тенденція до постійного протистояння держави та особи у Франції має результатом збалансування публічної влади в центрі та на місцях і, навіть час від часу, намагання применшення ролі або взагалі постановку питання про необхідність та доцільність існування посади префекта.

Попередньо підсумовуючи, можна зазначити, що пошук оптимальної державно-правової моделі контролю у сфері місцевого самоврядування і муніципальної нормотворчості є складним і тривалим процесом, що безпосередньо пов'язаний із формування власної моделі місцевого самоврядування. Зважаючи на це, низка факторів та умов, що так чи інакше впливають на вибір та упровадження або формування (реформування) моделі місцевого самоврядування впливають і на вироблення державно-правової моделі контролю у сфері місцевого самоврядування і муніципальної нормотворчості.

Практика здійснення адміністративного контролю та адміністративного нагляду поширена в багатьох зарубіжних країнах, зокрема, й державах ЄС. Як правило, йдеться про: а) про необхідність схвалення та / або узгодження такого акту відповідним органом (в разі неотримання такого схвалення акт, прийнятий муніципалітетом є нечинним / може бути оскаржено до суду); б) йдеться, по суті, про підпорядкування органів місцевого самоврядування органам державної влади (безпосередній контроль з боку центральних органів влади притаманний).

Література:

1. Петришина, М. О. Публічні послуги органів місцевого самоврядування суб'єктам господарювання: проблеми правового регулювання в контексті реформи децентралізації та системи надання адміністративних послуг. Нормативно-інституційне забезпечення сприяння господарській діяльності в інноваційному суспільстві: *монографія*; за ред. А. П. Гетьмана, О. О. Дмитрик, К. О. Токаревої. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2020. 312 с. підр. 2.3. С. 217.
2. Петришина М. О., Стрілець Б. В. Проблеми правового регулювання адміністративного нагляду й контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування: український і зарубіжний досвід. *Порівняльно-аналітичне право*. № 5, 2015. С. 75-79.
3. What exactly does a préfet do? The Connexion. URL: <https://www.connexionfrance.com/article/Archive/What-exactly-does-a-prefet-do>

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС БІЖЕНЦІВ

Семененко Мішель Ігорівна
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти факультету міжнародної торгівлі та права
Державного торговельно-економічного університету

Науковий керівник: Невара Лілія Михайлівна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права Державного
торговельно-економічного університету

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3474

Права людини є ключовою проблемою як національного, так і міжнародного правового регулювання у більшості країн світу. Сталою тенденцією є формування міжнародних стандартів прав людини, яким має відповідати сучасна правова демократична держава. Однією з актуальних частин аналізованої проблематики є розвиток правового регулювання статусу біженців у міжнародному праві як особливо вразливої категорії осіб. Більшість вчених стверджують, що міжнародне право біженців вже сформувалось як відокремлена галузь міжнародного права, хоча нещодавно являло собою лише інститут міжнародного права людини [1].

Важливу роль у врегулюванні міжнародно-правового статусу біженців мають сформовані принципи даної галузі права, які відображають відповідні напрямки необхідного правового регулювання в яких мають рухатись конкретні держави приймаючи національні норми щодо правового статусу біженців. Традиційно всі зазначені принципи виходять з двох категорії прав людини, а саме природніх прав та прав сформованих державою для реалізації специфічних потреб вказаної категорії осіб [2].

Необхідність правового врегулювання правового статусу аналізованої категорії осіб вперше виникла після закінчення Другої світової війни. І в результаті вказана проблема була вирішена у конвенції Організації Об'єднаних Націй «Про статус біженців» від 1951 року. Нормами зазначеного документу зокрема врегульовано поняття «біженець». Правові норми вказаного міжнародно-правового документу є своєрідними орієнтирами для держав щодо формування стандартів прав біженців і більшість держав світу адаптували свої національні законодавства до вимог вказаної конвенції [3].

У науковій літературі часто підкреслюють, що особливістю конвенції «Про правовий статус біженців» є те, що даний документ вперше використав індивідуальний підхід до особи «біженця», а не до узагальненої групи осіб, які уникають небезпеки чи переслідування [4].

Положення вище цитованої конвенції було більш детально деталізовано у відповідному протоколі, який прийнято у 1966 році, оскільки початковий зміст конвенції поширював свою дію лише на біженців у часовому плані до 01.01.1951. Україна приєдналась до конвенції Організації Об'єднаних Націй «Про правовий статус біженців» 1951 року у 2002 році.

Крім того, міжнародно-правовий статус біженців врегульований такими міжнародними документами як:

- конвенцією «Про захист цивільного населення під час війни» від 1949 року;
- угодою «Про скасування віз для біженців» від 1959 року;
- конвенцією «Про статус апатридів» від 1954 року;
- декларацією Організації Об'єднаних Націй «Про територіальний притулок» від 1967 року;
- відповідним протоколом до Женевських конвенцій від 1949 року;
- та іншими міжнародно-правовими документами [5].

Висновок. Комплекс міжнародно-правових норм, що врегульовують правовий статус біженців є досить специфічним, а його місце в системі міжнародного права дискусійним. На мою думку, зазначений комплекс міжнародно-правових норм складає окрему галузь міжнародного права – міжнародне право біженців. Що ж до ефективності правового

регулювання правового статусу біженців у міжнародному праві, то варто зауважити на розкиданості відповідних норм у різних міжнародно-правових документах, що не забезпечує комплексного регулюючого впливу, а тому актуальним стає питання прийняття нового одного міжнародно-правового документу, який комплексно б врегулював правовий статус біженців.

Література:

1. О. Поєдинок. Інститут міжнародно-правового захисту прав біженців: місце у системі міжнародного права, сучасний стан і перспективи розвитку. Альманах міжнародного права. 2019. № 3. С. 251-256.
2. О. Мельничук. Міжнародно-правові аспекти міграційної кризи. Актуальні проблеми правознавства. 2016. № 1. С. 61-64.
3. В. Чуєнко. Принципи міжнародно-правового статусу біженців. Право і інновації. 2018. № 2. С. 111-118.
4. В. Іванова, О. Сіваш. Регламентація статусу біженців на міжнародному, регіональному й національному рівнях. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 6. С. 419-421.
5. І. Сорока. Права та обов'язки шукачів притулку в міжнародному праві. Науковий вісник публічного і приватного права. 2019. № 2. С. 219-222.

БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК НОВА ІНСТИТУЦІЯ У СИСТЕМІ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Семенець Катерина Миколаївна
студентка 1 курсу магістратури Навчально-наукового
інституту права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: Савіцька Вікторія Валентинівна
кандидат юридичних наук, Навчально-науковий
інститут права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3480

У 2019 році Україна на конституційному рівні закріпила європейський шлях розвитку, внівши зміни до Преамбули Конституції України і «підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України» [1].

Так, шлях України в Європейський Союз триває вже довгий час. Перший крок було зроблено під час підписання Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році. Згідно з цією угодою було затверджено План-заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [2].

Під час повномасштабного вторгнення Російської Федерації Україна та Український народ не відмовилися від своєї мети вступу в Європейський Союз і вже 23 червня 2022 року Україна отримала статус кандидата на членство у ЄС.

Однак варто зазначити, що процес набуття членства в ЄС є досить тривалим, адже держава оцінюється за Копенгагенськими критеріями членства, одним з яких є досягнення стабільності інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, дотримання прав людини, повагу і захист прав меншин (політичний критерій).

Саме на виконання такого критерію, у ході реформ та на виконання конституційного припису про захист суверенітету й територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки, що є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу, 22 березня 2021 року Президент України Володимир Зеленський підписав Закон «Про Бюро економічної безпеки України» № 1150-IX, який Верховна Рада України ухвалила 28 січня 2021 року і що набрав чинності 25 березня 2021 року [3].

Відповідно до норм вищезгаданого Закону Бюро економічної безпеки України – це центральний орган виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави. Відповідно до покладених завдань Бюро економічної безпеки України виконує правоохоронну, аналітичну, економічну, інформаційну та інші функції [3]. Таким чином, система центральних органів виконавчої влади розширила свою мережу.

Мета створення Бюро економічної безпеки полягала у ліквідації податкової міліції, оптимізації структури та чисельності органів, які ведуть боротьбу зі злочинами у сфері економіки, усуненні дублювання їх функцій та створення Бюро економічної безпеки України з метою запобігання, попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до їх підслідності, що призвело до оновлення і модернізації моделі боротьби з економічними злочинами, яка стала більш ефективною та зменшила податковий тиск на платників податків.

Так, до основних проблем діяльності та ведення бізнесу та економічного розвитку в Україні фахівці відносять інфляцію, корупцію, політичну нестабільність, недосконале податкове регулювання, недоступність до фінансування, валютну нестабільність, низьку якість робочої сили, недостатній інноваційний потенціал. Волощук Р. Є. у своїх публікаціях обґрунтовано зазначає, що існуюча в Україні система державного фінансового контролю не забезпечує належного рівня фінансово-бюджетної дисципліни ні загалом у державі, ні на регіональному та місцевому рівнях. Переважна більшість контрольно-перевірочних процедур має фіскальний характер і практично здійснюється у вигляді перевірок і ревізій. Ці методи не дають змоги запобігти існуванню негативних явищ чи усунути причини їх виникнення, а лише констатують фінансові правопорушення [4, с. 168].

У свою чергу Бюро економічної безпеки стало інструментом, за допомогою якого ці проблеми знайшли або найближчим часом знайдуть вирішення, оскільки виконує такі завдання, як виявляє зони ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних; оцінює ризики і загрози економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації та усунення; забезпечує економічну безпеку держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави тощо [3].

У розрізі даного питання необхідно також окреслити поняття «економічної безпеки» як такої. З. Варналій пропонує під економічною безпекою держави розуміти сукупність загальнонаціональних заходів, спрямованих на сталий розвиток і вдосконалення економіки країни, які містять механізм протидії загрозам внутрішнього і зовнішнього характеру, а також ризикам, що супроводжують державу як суб'єкта фінансових відносин [5, с. 103]. Інша група науковців наголошує, що економічна безпека держави – це певна сукупність відносин і пов'язаних із ними заходів, які забезпечують здійснення економічного суверенітету, економічне зростання, підвищення добробуту в умовах наявності системи міжнародної економічної взаємозалежності [6, с. 13].

Варто зауважити, що державні органи забезпечення економічної безпеки функціонують у багатьох країнах світу. Розробниками законопроекту про Бюро економічної безпеки за зразок був обраний досвід Італії, де вже більше двох століть 78 діють органи фінансової гвардії (поліції) – Guardia di Finanza, що виявляють, попереджають валютні, фінансові та податкові правопорушення [7, с. 168].

Зазначені вище ознаки італійської моделі мають також правоохоронні системи Греції, Туреччини та Ісландії. Так, у Туреччині та Ісландії окремі правоохоронні повноваження мають митні служби, а у Греції – ще і податкова служба [7, с. 168-169].

Так, у США основи економічної безпеки в теоретичному, нормативному та інституційному плані були закладені в 1930-х роках. Сьогодні один із підрозділів Міністерства торгівлі США, а саме Бюро з промисловості та безпеки (Bureau of Industry and Security) [7, с. 169-170], безпосередньо займається питаннями економічної безпеки. Його діяльність спрямована переважно на забезпечення конкурентоспроможності промисловості США на основі потужної оборонно-промислової бази для підтримання технологічної та військової переваги США.

Податкові та митні служби, у частині правоохоронних повноважень, в Ірландії, Нідерландах, Португалії функціонують у рамках однієї адміністративної структури, а інші кримінальні правопорушення, вчинені у сфері економіки, відносяться до компетенції поліції. У Німеччині та Швейцарії податкові та митні служби наділені власними правоохоронними повноваженнями, які не перетинаються з функціями поліції, яка здійснює фінансову розвідку [7, с. 169]. Необхідно зазначити, що у розвинених країнах набула потужного розвитку така послуга, як «фінансові розслідування». Вона надається у багатьох консалтингових та аудиторських компаніях.

У Великій Британії органом економічної безпеки є Управління реалізації фінансових санкцій (Office of Financial Sanctions Implementation) [7, с.169] – структура Міністерства економіки та фінансів Великої Британії, до компетенції якого входить роз'яснення, застосування та виконання фінансових санкцій у цій країні.

Що ж стосується практичної діяльності Бюро економічної безпеки України, то Уряд запустив його діяльність у листопаді 2021 року, тобто рік тому. Перед початком діяльності Бюро доктриною було висунуто твердження про те, що одним із проблемних питань функціонування інституції може стати кадрове питання, оскільки у нашій країні ми маємо низку правоохоронних органів, де співробітники є некваліфікованими, унаслідок чого ефективність діяльності органу може знизитися, тому для вирішення цього питання потрібно чітко нормативно врегулювати проходження державної служби у Бюро економічної безпеки України і проходження іспитів для вступу на службу [8, с. 189]. Однак на практиці через рік український бізнес закликає перезавантажити Бюро економічної безпеки, оскільки це є логічним висновком після аналізу незадовільних показників діяльності органу.

Комітету Верховної Ради з питань фінансів, податкової, митної політики Данило Гетманцев зазначив, що «закон був гарний, але ми не бачимо жодних результатів. Ми зробили цей орган, щоб те, що робила податкова поліція, не повторилося. Але 80% складу бюро – колишні податківці. І все керівництво податкової перейшло до бюро». Таким чином, бачимо, що нова інституція не повною мірою виправдала покладені на неї сподівання, оскільки, на нашу думку, не врахувала важливі доктринальні і наукові положення, які було висунуто [9].

Окрім цього, варто згадати, що перед початком роботи Бюро було проведено конференцію «Законодавче забезпечення діяльності Бюро економічної безпеки України». Для напрацювання спільних підходів до вирішення актуальних правових проблем щодо запуску Бюро на принципово інших засадах та в контексті викликів сьогодення конференція об'єднала науковців та юридичних експертів.

Так, однією з фундаментальних новацій закону є ризик-орієнтований підхід у діяльності органу. У документі чітко прописані завдання з восьми пунктів, де першим пунктом стоїть: «виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних».

Законодавець зробив дуже важливий вибір на користь імплементації нової моделі поліцейської діяльності, яку, до речі, в країнах Європи та США вже апробовано впродовж тривалого періоду. Поліцейська діяльність, керована розвідувальною аналітикою, (так звана ILP – Intelligence Led Policing), – є наріжним каменем сучасної правоохоронної політики, яка підкреслює проактивну і превентивну загальну методологію і яка дає можливість правоохоронцям на один крок випереджати злочинців. ILP модель дає можливість визначати і бачити тенденції та закономірності, які пов'язують різні злочини, осіб і місцезнаходження, а це, у свою чергу, дає можливість набагато швидше і ефективніше реагувати та запобігати злочинам.

А тому науковці та юристи сходяться на думці, що перезавантаження роботи Бюро має відбуватися у відповідності з профільним законом.

Отже, врахування європейського досвіду протидії економічним та фінансовим правопорушенням дозволить максимально наблизити Україну до європейських стандартів та утвердити європейський шлях розвитку. Діяльність Бюро економічної безпеки як нової інституції у системі органів виконавчої влади потребує вдосконалення. На нашу думку, незважаючи на певні розчарування, треба продовжувати працювати над модернізацією діяльності органу, оскільки функції Бюро, як-от боротьбу з економічною злочинністю в Україні, за рівнем важливості, можна поставити в один ряд із викоріненням корупції, а тому вони є важливими в процесі державотворення.

Література:

1. Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
3. Закон «Про Бюро економічної безпеки України» № 1150-IX від 28.01.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>
4. Волощук Р. Є. Служба фінансових розслідувань в Україні: необхідність створення та організаційні моделі функціонування. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2015. № 1. С. 168-172.
5. Варналій З. С., Буркальцева Д. Д., Наєнко О. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення : монографія. Київ : Знання України, 2011. 299 с.
6. Шевченко Л. С., Гриценко О. А., Макуха С. М. та ін. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування : монографія. Харків : Право, 2009. 312 с.
7. Ніпіаліді О. Перспективи створення служби фінансових розслідувань: українські реалії та зарубіжний досвід. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Випуск 3 (11). С. 165-170.
8. Стеблянко А. В., Лісов Д. А. Бюро економічної безпеки як суб'єкт забезпечення економічної безпеки. *Нове українське право*. Вип. 6, 2021. С. 187-191.
9. Perezavantazhennya Byuro ekonomichnoi bezpeki: vidmova vid girshikh traditsiy podatkovoi militsii na koryst rizyk-oriyentovanogo pidkhodu. URL: https://lb.ua/blog/grigol_katamadze/535054_perezavantazhennya_byuro_ekonomichnoi.html

ПРАВО ЛЮДИНИ НА ЖИТТЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Семенюк-Прибатько Анна Вікторівна
кандидат юридичних наук, Кам'янець-Подільський
національний університет імені Івана Огієнка
ORCID: 0000-0003-0520-5083

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3472

Суть цивілізації людей базується на прагненні миру та обмеженні насильства. Ідея не нападати на людей, які не беруть участі у війні – цивільних та поранених – виникла не відразу, але повага до ворога, повага до встановлених правил ведення бою зароджувалась ще на початках існування людства. Витоками виникнення Міжнародного гуманітарного права були норми і правила, які існують у всіх релігіях та культурах світу. Дані норми подолали довгий шлях від неписаних звичаїв до фіксації в багатосторонніх міжнародних угодах.

Протягом останніх років істотно змінилися як умови застосування норм міжнародного гуманітарного права, так й умови реалізації гуманітарної діяльності. Сучасні конфлікти є тривалими, посередниками яких виступають недержавні збройні групи, і характеризуються використанням нової зброї та технологій, обмеженим доступом до нужденних і збільшенням кількості волонтерів, установ, організацій та осіб, що бажають надати допомогу у збройних конфліктах.

Міжнародне гуманітарне право – галузь міжнародного права, що представляє собою систему норм і принципів, які регулюють поведінку воюючих в період збройних конфліктів, обмежуючи чи забороняючи певні методи і засоби проведення воєнних дій, а також захищаючи людей, які не беруть або припинили брати участь у воєнних діях. Міжнародне гуманітарне право спеціально створено для застосування лише під час збройних конфліктів. Воно не охоплює ситуацій внутрішнього безладдя, внутрішньої напруженості чи спорадичних актів насильства.

Зростання частоти збройних конфліктів породжує питання стосовно їх правового характеру, статусу воюючих сторін а, отже, належного правового порядку. Результати сучасних збройних конфліктів поширюються далеко за рамки війни і, як наслідок, викликають серйозні порушення прав людини та міграційні кризи. Глобальні та регіональні виклики, з якими сьогодні стикається міжнародна спільнота, включають кричущу зневагу до гуманітарних цінностей і прав людини, кібератаки, транснаціонального тероризму і зростання участі недержавних суб'єктів у збройних конфліктах.

Існуючі правові норми міжнародного гуманітарного права недосконалі, але найбільшою глобальною проблемою сьогодні є відсутність поваги до цих норм і неадекватність механізмів їхнього забезпечення.

У зв'язку з агресією російської федерації проти України, а також тимчасовою окупацією нею українських територій, анексією Криму окремим вектором аналізу є оцінювання дотримання прав людини в рамках міжнародного гуманітарного права. Відомо, що він базується на чотирьох Женевських конвенціях (1949 р.) та двох Додаткових протоколах до них (1977 р.), ратифікованих Україною [5].

24 лютого 2022 року, після початку широкомасштабного нападу росії на нашу країну, життя українців змінилося. Серед масових правопорушень людини найбільш вразливим виявилось право на життя. Нині очевидна важливість та актуальність права людини на життя, його реалізацію та захист, адже без такого пріоритетного права всі інші права не мають сенсу.

Життя є необхідною умовою втілення всіх прав і свобод людини. Дане право закріплено в усіх договорах про права людини та є часткою загального міжнародного права. Тим не менш, право на життя є відносним і може бути законодавчо обмежене за певних юридичних і фактичних умов.

Право на життя зафіксовано в Загальній декларації прав людини (стаття 3) [1] щодо того, що кожна людина має право на життя, на власну свободу та особисту недоторканність.

Більш широке поняття права на життя визначено в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 року [4]. У статті 6 вказано, що право на життя є незаперечним правом кожної людини. Це право під охороною закону. І жоден не може бути самочинно позбавлений життя.

Право на життя в Україні закріплено Конституцією України (стаття 27) [3], де констатується беззаперечне право кожної людини на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. А обов'язком нашої держави є захищати життя людини. Окрім того, кожен має право захищати власне життя та здоров'я, а також здоров'я та життя інших людей від протиправних дій.

Міжнародне право не містить імперативної норми для паралельного застосування норм міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини під час збройних конфліктів. Проте міжнародною практикою все ж визначено необхідність їх паралельного застосування. З цієї причини, відносини щодо захисту права на життя, котрі виникають під час збройних конфліктів у зоні бойових дій, регулюються насамперед нормами міжнародного гуманітарного права, яке поширює свій захист

лише на підзахисних осіб: хворих, поранених, військовополонених, цивільних та осіб, які не беруть або припинили брати участь у бойових діях.

Право на життя в умовах війни практично беззахисне, тому мають бути вдосконалені механізми захисту права на життя. В Загальному коментарі № 36 до ст. 6 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права комітет ООН з прав людини прагнув розглянути основні питання, пов'язані із захистом права людини на життя, проте ще залишається багато питань без відповіді, незважаючи на ухвалення такого важливого пакту.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (стаття 2) [2] констатує, що право кожного на життя охороняється законом. Забороняється умисне позбавлення життя, за винятком виконання смертної кари, винесеної судом після визнання винними у вчиненні злочину, за котрий законом передбачено відповідне покарання.

Позбавлення життя не вважатиметься порушенням вищевказаної статті, якщо воно є як наслідок виключно необхідного застосування сили:

1. для захисту будь-якої особи від незаконного насильства;
2. для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою;
3. при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання.

Європейська конвенція з прав людини та самі права людини застосовуються під час війни, тому права людини залишаються актуальними. Держави не повинні порушувати права людини під час війни і збройних конфліктів. Кожна людина має змогу наполягати на дотриманні власних прав і має можливість звертатися до Європейського суду з прав людини із заявою щодо можливого порушення зобов'язань держави, пов'язаних з війною.

Важливість Європейського суду з прав людини також присутня в цьому відношенні, оскільки він відкритий для запитів від осіб, котрі постраждали під час збройного конфлікту та чиї права не можуть бути відновлені або які вважають, що вони не можуть відновити їх, використовуючи національні права, із допомогою національних засобів правового захисту. Вірним підходом було б створити механізми правового захисту на державному рівні, а вже там, де держава не може виконати свої зобов'язання за Європейською конвенцією з прав людини або порушує їх, то Європейський суд з прав людини вже відіграє свою роль.

Європейський суд з прав людини суттєво змінюється після повномасштабного вторгнення РФ в Україну, змінюється також Рада Європи, міжнародні організації та й вся Європа загалом.

Європейський суд з прав людини є зразком для типових механізмів і має найширшу та найповнішу практику забезпечення захисту права на життя та не використовує безпосередньо норми міжнародного права гуманітарної допомоги, а лише згадує його окремі положення, тобто найважливіше досягнення підходу Суду, що так запроваджує загальний критерій для перегляду законності позбавлення життя, має два важливі елементи: зобов'язання оцінювати застосування смертельної сили у кожній конкретній ситуації, а не в загальному контексті, і обов'язкове застосування суворого критерію пропорційності та абсолютної необхідності позбавити людини життя під час збройного конфлікту, що відображає прагнення Суду посилити захист права на життя як основоположного права кожної окремої людини.

Література:

1. Загальна декларація прав людини. ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ, Протокол від 04.11.1950 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
3. Конституція України. Верховна Рада України; Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. ООН; Пакт, Міжнародний документ від 16.12.1966 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
5. Про ратифікацію Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року про захист жертв війни. Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 03.07.1954 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/114%D0%B0-03#Text>

ШВЕЙЦАРСЬКА МОДЕЛЬ ПРЯМОЇ ДЕМОКРАТІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Соколовський Максим Сергійович
студент Навчально-наукового інституту права,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: Севрюков Денис Георгійович
доктор юридичних наук, професор кафедри
теорії права та держави

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3469

У сучасному світі спостерігається тенденція виявлення нових недоліків моделей представницької демократії різних країн, серед цих проблем, я дотримуюся думки, що найсуттєвішими є фактична відсутність народовладдя в проміжку між виборами, а також “слабка легітимація влади внаслідок майже повного відчуження від неї громадян” [1, с. 106]. Також в Україні змінилося законодавство про референдуми, за яким кількість предметів для всеукраїнського опитування збільшилася, що вказує на можливість збільшення ролі прямої демократії, відповідно виникає необхідність вивчення досвіду використання її засобів та механізмів в інших країнах. Тому актуальним є поглиблене вивчення можливостей прямої демократії й подальшого застосування деяких її засобів на основі цих знань і багатьох інших факторів.

На мою думку, в наш час найбільш досконалу модель прямої демократії має Швейцарія, тому у своїй роботі я буду орієнтуватися на особливості системи врядування саме цієї держави.

Швейцарська Конфедерація – це держава центральної Європи зі столицею у місті Берн. Історично так склалося, що громадяни цієї країни не мають єдиної державної мови. Найрозповсюдженішою мовою є німецька, за нею йде французька, потім італійська і ретероманська, саме ці мови і є офіційними у Швейцарії. Відповідно я прослідковую співіснування різних груп населення протягом всієї історії цієї держави, таким чином основними принципами конституції Швейцарії є федералізм та демократія. Швейцарська Конфедерація – це федеративна держава, яка складається з 20 кантонів і 6 напівкантонів, кожен з яких має власну конституцію та закони.

Основа швейцарського державного управління заснована на прямій демократії, а також принципі нейтралітету. У цій роботі я звертаю увагу саме на першому. І вважаю, що пряма демократія – це “здійснення влади через безпосереднє волевиявлення народу, певної соціальної групи” [2].

Насправді в деякій літературі швейцарську модель ще називають “напівпрямою демократією”, і, на мою думку, це правильно, адже їй притаманне чітке розмежування компетенцій і механізмів прямої і представницької демократій. Я вважаю, що основні механізми швейцарської моделі прямої демократії – референдум і народна ініціатива.

Референдум у Швейцарській Конфедерації можна провести на федеральному, кантональному та муніципальному рівнях. Своєю чергою, федеральний референдум у країні може бути обов’язковим і факультативним. “З 1848 року у Швейцарії було проведено більше ніж 600 референдумів” [3, с.49], відповідно це говорить мені про зрілість швейцарського електорату, а також їх активну громадянську позицію. Я вбачаю в цьому заслугу моделі прямої демократії Швейцарської Конфедерації. Щодо референдумів на рівні кантонів, то вони проводяться з різного роду питань, таких як, наприклад: “фінанси, планування, управління, становище кантону стосовно федерації тощо” [4, с. 48].

Народна ініціатива у Швейцарії почала з’являтися ще два століття тому. На федеральному рівні вперше вона встановлена щодо перегляду Конституції, потім була допущена щодо внесення поправок до Основного закону. Громадяни Швейцарської Конфедерації можуть через парламент передати свій готовий проєкт конституції на голосування або проєкт часткової її зміни (на вимогу 100 тисяч виборців), а парламент може висунути на голосування свій контрпроєкт. Я вбачаю в цьому народовладдя – один з основних принципів демократії, громадяни можуть самі створювати свій Основний закон. У такий спосіб пряма демократія породжує владу народу.

Було зазначено, що я вважаю правильним твердження, що Швейцарська Конфедерація є “напівпрямою демократією” – поєднання прямої й представницької демократій, адже у цій державі є парламент – Федеральні збори, які складаються з двох палат – Національної ради та Ради кантонів, а також є уряд – Федеральна рада, і федеральний президент. Бундесрат обирається Федеральними зборами. Усі члени уряду почергово займають пости президента та віцепрезидента. Президентський строк складає 1 рік. Проти Федеральної ради не передбачена процедура висловлення вотуму недовіри. І тут я прослідковую незалежність законодавчої та виконавчої влади один від одного.

Отже, варто виокремити найсуттєвіші переваги прямої демократії, а точніше швейцарської моделі “напівпрямої демократії”, яку я вважаю найдосконалішою варіацією прямої демократії в наш час:

- чітке розмежування компетенцій і механізмів прямої та представницької демократій;

•за допомогою референдуму громадяни можуть відхилити заходи, які прийняли їх “представники”;

•“формується дієздатна урядова система, в якій три органи – уряд, парламент та громадяни – взаємодіють один з одним” [4, с. 10];

•“механізми швейцарської моделі “напівпрямої демократії” змушують уряд шукати компромісів щодо дуже складних питань, адже якщо щось не буде враховано, то це може потрапити на широке обговорення громадськості і як наслідок – на референдум” [4, с. 48];

•“обмеження і контроль представників влади дають змогу виборцям дивитися на чиновників не як на “панів”, а як на “слуг народу”” [5, с. 53];

Я дотримуюся думки, що представницька демократія зараз переживає кризу, і на даному етапі вважаю за потрібне поглиблене вивчення можливостей, засобів та методів прямої демократії на фоні змін українського законодавства про референдуми.

Література:

- 1) Теория государства и права : учебник и практикум для академического бакалавриата / В. Н. Протасов. – М. : Издательство Юрайт, 2015. – 487 с. – Серия : Бакалавр. Академический курс. – с. 106.
- 2) Пряма демократія. (З практики застосування термінів, слів та словосполучень у юриспруденції)./ Електронний ресурс. Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/TS001637>
- 3) RUIZ VIEYTEZ E.J. La democracia directa como alternativa a la democracia representativa: Algunas lecciones desde la experiencia suiza // R.V.A.P. (Revista Vasca Administración Pública). – Bilbao, 2017. – N 108. – P. 153-180. – с. 49.
- 4) Система державного управління Швейцарської Конфедерації: досвід для України / уклад. Л. В. Примаченко ; за заг ред. Ю. В. Ковбасюка, С. В. Загороднюка. – К. : НАДУ 2011. – 56 с. – с. 10, 48.
- 5) Соломонова С. А. Особенности прямой демократии в Швейцарии / С. А. Соломонова // Правоприменение. – 2020. – Т. 4, № 1. – С. 49-55. – DOI: 10.24147/2542-1514.2020.4(1).49-55. – с. 53.

ПРОЦЕДУРА СПІЛЬНОГО ТРАНЗИТУ АБО «МИТНИЙ БЕЗВІЗ» – СУТТЄВИЙ ІМПУЛЬС ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ

*Співак Ірина Вікторівна
старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права,
факультет соціології і права, Національного технічного
університету "Київський політехнічний
інститут ім. Ігоря Сікорського"*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3478

Вигідне географічне положення України на шляху основних транзитних потоків між Європою та Азією, функціонування на її території чотирьох міжнародних коридорів – складових єдиної транспортної системи TRACECA, а також наявність незамерзаючих великих портів зумовлюють домінуюче становище України як країни – транзитера.

Оскільки в епоху глобалізації (з притаманним їй зростанням обсягів міжнародної торгівлі) стратегічний потенціал держави значною мірою залежить від транзитного потенціалу, то контрольовані транзитні маршрути (особливо маршрути транспортування енергоносіїв) є важливим важелем впливу держави в своєму регіоні.

Нова стратегія Всесвітньої митної організації спрямована на активізацію транснаціонального товарообміну шляхом спрощення митних процедур, відмови від невинуватених “фізичних” перевірок товарних партій та скорочення операційних витрат, пов’язаних з “економічними операторами” [1].

Інтеграційно обумовлені перспективи розвитку митної справи в Європейському Союзі та країнах-претендентах на членство в Союзі визначені системою цілей Митних прототипів, яка включає: розвинуту службу інформаційних і комунікаційних технологій; систематичну ідентифікацію митних ризиків; механізм спрощення митних процедур.

Спільний митний транзит – одне з ключових питань економічної інтеграції між Україною та ЄС. Поступове наближення митного законодавства України до норм законодавства ЄС передбачено статтею 84 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію з ЄС). Приєднання до Європейської Конвенції про процедуру спільного транзиту (Convention

on a common transit procedure – ССТР) є зобов'язанням України (згідно з Додатком XV) за Економічною частиною Угоди про асоціацію з ЄС [2].

На виконання статей 76, 84 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, додатка XV до цієї Угоди в частині подальшої участі України в спільній транзитній системі відповідно до Конвенції про процедуру спільного транзиту від 20 травня 1987 року, а також Меморандуму про взаєморозуміння між Україною як позичальником та Європейським Союзом як кредитором, ратифікованим Законом України від 8 листопада 2018 року № 2613-VIII, було прийнято Закон України «Про режим спільного транзиту та запровадження національної електронної транзитної системи». Відповідно до цього Закону режим спільного транзиту – різновид митного режиму транзиту, відповідно до якого товари переміщують під митним контролем між двома митними органами України або в межах зони діяльності одного митного органу без будь-якого використання таких товарів з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами, без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та з урахуванням особливостей визначених для цього режиму [3]. У 2018 році було ухвалено Дорожню карту приєднання України до спільної транзитної процедури ЄС/ЄАВТ. Метою цієї карти є всеохоплююче загальне планування необхідних кроків для застосування NCTS (New Customs Transit System – Нова система митного транзиту (комп'ютеризована митна інформаційна система, ІТ продукт) [4]. Нова комп'ютеризована транзитна система (NCTS) – технологія, що є наріжним каменем Європейської Конвенції про процедуру спільного транзиту.

З 01 жовтня 2022 (набуття чинності положень Конвенції про процедуру спільного транзиту, до якої приєдналась Україна) – початок нової реальності для українського бізнесу.

Процедура спільного транзиту, що передбачена цією Конвенцією, полягає, зокрема, у використанні єдиного адміністративного документа (митної декларації) під час здійснення митного контролю товарів митницями країн – їхнього відправлення, транзиту та призначення.

Процедура спільного транзиту використовується для переміщення вантажів між державами – членами ЄС, країнами ЄАВТ (Ісландією, Норвегією, Ліхтенштейном та Швейцарією), Туреччиною (з 1 грудня 2012 року), Республікою Північна Македонія (з 1 липня 2015 року), Сербія (з 1 лютого 2016 року) та Великобританія (з 1 січня 2021 року). А з 1 жовтня 2022 року в Україні відбувся перехід до міжнародного застосування NCTS, завдяки чому українські компанії отримали можливість відправляти товари безпосередньо зі своїх складів до 35 країн-учасниць Конвенції.

Для виконання митних формальностей за процедурою спільного транзиту (відповідно до статей 4 та 5 глави II цієї Конвенції [5], використовується електронна транзитна система.

Процедура спільного транзиту, передбачена Конвенцією, заміняє собою національні транзитні процедури, які раніше застосовувались кожною з країн-членів при транзиті товарів на територію іншої держави, що доєдналися до цієї Конвенції. Конвенція (разом з Додатками) визначають правила, документи, формат повідомлень, гарантії, порядок обміну інформацією, інші формальності, що застосовуються в процесі спільного транзиту.

Нормами Конвенції регламентуються права та обов'язки осіб, задіяних у транзитному переміщенні товарів, роз'яснено питання стосовно митного статусу товарів, штрафів тощо. Конвенція передбачає застосування низки спеціальних транзитних спрощень (самостійне накладання пломб на вантажі; можливість відправлення або отримання товарів без їх пред'явлення митниці («авторизований вантажовідправник», «авторизований вантажоодержувач» та деякі інші).

NCTS є популярним ІТ-інструментом в ЄС (Спільна комунікаційна мережа/Спільний системний інтерфейс ЄС), що застосовується для контролю та управління транзитною системою, забезпечуючи пришвидшення транзитних процедур, їх більшу ефективність та підвищення рівня безпечності.

Починаючи з 1 жовтня 2022 року український бізнес може користуватися наступними перевагами та спрощеннями: 1) одна транзитна декларація та одна гарантія для переміщення товарів між країнами-членами ЄС, Великою Британією, Туреччиною, Сербією, Північною Македонією, Ісландією, Норвегією, Ліхтенштейном та Швейцарією; 2) авторизовані оператори зможуть відправляти та отримувати товари на своїх складах (омінаючи митні термінали); 3) українські фінансові гарантії діятимуть ще у 35 країнах світу; 4) отримувати достовірну інформацію про транзитні переміщення товарів, що прямують в Україну, від митних адміністрацій країн-учасниць Конвенції до моменту ввезення цих товарів на митну територію України (митні декларації мають містити штрих-код, за допомогою якого можна швидко знайти відповідну декларацію в системі, сканувавши рідером баркод декларації); 5) запровадити прозорі, прості та рівні умови для гарантів, а також новелу на ринку фінансових послуг – загальну фінансову гарантію.

Вбачається, що застосування в Україні процедури спільного транзиту сприятиме полегшенню торгівлі та пришвидшенню товарообігу, прискоренню митного контролю товарів, а також більш ефективному запобіганню порушенням митних правил.

Отже, приєднання до Конвенції про процедуру спільного транзиту, що реалізується завдяки такого інструменту як NCTS, є ще одним способом боротьби з шахрайством, завдяки якому недобросовісні підприємці намагаються ухилятися від сплати митних платежів.

Література:

1. WCO SAFE Framework of Standards. June 2005 [електронний ресурс] – Режим доступу: www.wcoomd.org
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Міжнародний документ № 984_011 від 27.06.2014. Верховна Рада України: офіц. веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text дата звернення: 28.10.2022
3. Про режим спільного транзиту та запровадження національної електронної транзитної системи: Закон України від 12.09.2019 № 78-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/78-IX>
4. Дорожня карта приєднання України до спільної транзитної процедури ЄС/ЄАВТ. URL: http://sfs.gov.ua/data/material/000/283/367938/Dorozhnya_karta_NCTS_serpen_2018rtf
5. Конвенція про процедуру спільного транзиту від 20.05.1987 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-87#top

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

ЗАСТОСУВАННЯ ДОПОМІЖНИХ РЕПРОДУКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

*Долиняк Владислав Вікторович
студент Інституту права Київського
національного університету імені Тараса Шевченка*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3466

Репродуктивні права людини є відносно новим інститутом для вітчизняного законодавства, адже остаточно вони були закріплені лише із прийняттям Цивільного кодексу у 2003 році. Їх поява пов'язана з демографічною кризою, яка виникла за часи незалежності нашої держави та з обраним Україною курсом на євроінтеграцію, яка спричинила поступову адаптацію національного законодавства до загальноєвропейських аналогів. Одним з таких прав є право на штучне запліднення або як його визначає Цивільний кодекс України «право на проведення лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій». Як говорить статистика, 20% українських пар є безплідними. І хоча не кожна з них зможе звернутися до репродуктологів в основному через необізнаність у репродуктивній українській медицині або з фінансових та етичних причин, застосування допоміжних репродуктивних технологій потребує детального цивільно-правового регулювання.

А. П. Головащук говорить, що відносини щодо застосування допоміжних репродуктивних технологій регулюються на трьох рівнях: міжнародному, національному та договірному. Проте деякі науковці вважають таку позицію не зовсім коректною, аргументуючи це тим, що договори щодо застосування ДРТ укладаються відповідно до норм національного законодавства. На міжнародному рівні такі відносини регулюються нормативними актами міжнародних організацій, договорами між суб'єктами міжнародного права. Показовим прикладом є створення у 1997 році Загальної декларації про людський геном і права людини. Але значного впливу на національне законодавство держав вона не мала. У тому ж році була підписана Європейська конвенція про права людини і біомедицину, яка вважається першою спробою захистити людину від біомедичних зловживань [1, с. 157].

На національному рівні застосування допоміжних репродуктивних технологій регламентується Цивільним кодексом, Сімейним кодексом, Основами законодавства України про охорону здоров'я, Порядком застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні затвердженим Наказом Міністерства охорони здоров'я від 09 вересня 2013 року. ЦК України визначає право на штучне запліднення однією з правомочностей права на життя. У СК України містяться положення щодо визначення походження дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій. Спираючись на ст. 48 Основ законодавства України про охорону здоров'я, у Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні були врегульовані основні питання щодо відносин між пацієнтами (жінками, чоловіками) та закладами охорони здоров'я, які забезпечують застосування методик допоміжних репродуктивних технологій, та було визначено механізм та умови застосування методик допоміжних репродуктивних технологій – методики лікування безпліддя, за яких маніпуляції з репродуктивними клітинами, окремі або всі етапи підготовки репродуктивних клітин, процеси запліднення і розвитку ембріонів до перенесення їх у матку пацієнтки здійснюються в умовах *in vitro* [2].

Проте чинне законодавство, яке регулює питання застосування ДРТ, має низку проблем. На даний момент існує законодавча невизначеність таких понять та термінів як «сурогатне материнство», «потенційні батьки», «донор репродуктивних клітин». Не врегульованим лишається питання вікових меж для осіб, яким може бути проведене штучне запліднення. В Україні застосування ДРТ допускається щодо осіб, яким виповнилось 18 років, але максимальну вікову межу не встановлено. Перш за все це необхідно для захисту інтересів ще ненародженої дитини, адже у потенційних батьків можуть виникнути труднощі у її подальшому вихованні. Пропонується встановити граничну межу в 49 років. Це пов'язане з низькою середньою тривалістю життя в Україні [3, с. 190].

У правовому регулюванні ДРТ важливе місце посідає питання необхідності перебування потенційних батьків у шлюбі. Стаття 123 СК України містить положення щодо визначення походження дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками якої є подружжя. Стаття 125 СК України містить положення щодо визначення походження дитини, народженої природнім шляхом, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою. А. П. Головащук пропонує доповнити одну з цих статей частиною такого змісту: «Жінка і чоловік, які не перебувають у шлюбі між собою, але знаходяться у

факичних шлюбних відносинах: проживають однією сім'єю та пов'язані спільним побутом, визнаються і записуються батьками дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, здійснених за їх письмової згоди» [4, с. 98]. Також слід приділити увагу питанню щодо можливості самотньої жінки використовувати штучне запліднення чи кріоконсервацію своїх репродуктивних клітин. В Україні не існує законодавчої заборони для самотньої жінки у застосуванні таких видів ДРТ. Говорячи про сурогатне материнство, виникає складніша ситуація, адже клініки відмовляють самотнім жінкам у такій процедурі та рекомендують укласти шлюб, що деякими науковцями вважається як порушення права на материнство [4, с. 99].

Також ще однією значною проблемою сфери застосування допоміжних репродуктивних технологій є недостатня законодавча регламентація договору сурогатного материнства. Цей договір є непоіменованим тому до нього мають застосовуватись загальні положення про зобов'язання. Також, аналізуючи основні ознаки договору сурогатного материнства, можна дійти висновку, що він є різновидом договору про надання послуг, адже його предметом є надання послуг у вигляді дій щодо виношування та народження дитини. Р. А. Майданик говорить, що сам ембріон можна розглядати як своєрідний об'єкт договору [5, с. 67].

Тому виникає наступне питання – який правовий статус має ембріон. Світова наука має три позиції щодо його правового статусу: абсолютистська, що означає отримання ембріоном державно-правового захисту з моменту його зачаття, помірна, яка означає, що ембріон наділяється правом на життя на певному етапі розвитку (в основному при формуванні нервової системи), та ліберальна, яка полягає у тому, що ембріон не вважається суб'єктом права, а правоздатність з'являється лише після народження. У європейських країнах по-різному визначають момент початку державної охорони життя людини. Наприклад, у Франції – через 10 днів після зачаття, у Данії – після 12 тижнів, у Швеції – після 20 тижнів. В Україні це момент настає після народження. Тому наразі питання щодо визначення правового статусу ембріону досі залишається дискусійним та існує необхідність створення дієвого механізму щодо його правового захисту [6, с. 43].

Найбільш перспективним шляхом усунення проблем у сфері застосування допоміжних репродуктивних технологій могло б стати прийняття спеціального закону, присвяченого питанням ДРТ, який би чітко визначив основні терміни та поняття, умови і порядок застосування ДРТ, правові аспекти договору сурогатного материнства, права та обов'язки донора та реципієнта, особливості цивільно-правової

відповідальності у даній сфері, право власності на ембріон. Українські законодавці неодноразово намагалися розробити подібний закон. Першою спробою був проєкт закону «Про репродуктивні права та гарантії їх здійснення» від 10 лютого 2004 року, який мав би закріпити репродуктивні права, розкрити їх зміст та забезпечити гарантії їх здійснення, забезпечити права людини та громадянина на недоторканність приватного життя, особистої і сімейної таємниці та гарантії невтручання держави в питання планування сім'ї. Проте цей законопроект було відкликано [7]. Другою спробою був проєкт закону «Про регулювання питань щодо допоміжного материнства та забезпечення державними гарантіями рівних прав та можливостей матерів» від 11 червня 2009 року, який встановив би державні гарантії рівних прав і можливостей матерів, запобігав будь-яким формам дискримінації суспільних та державних відносин у цій сфері проте і його було знято з розгляду.

Отже, у наш час застосування допоміжних репродуктивних технологій відіграє все більше значення. Адже за допомогою ДРТ та частина людей, яка позбавлена можливості здійснити свої репродуктивні права з фізіологічних та медичних причин, може безперешкодно реалізувати своє право на батьківство та продовження роду. Проте з розвитком допоміжних репродуктивних технологій їх нормативно-правове регулювання також не повинно стояти на місці задля забезпечення їх ефективного застосування.

Список використаних джерел:

1. Старікова Н. М. Допоміжні репродуктивні технології: цивільно-правовий вимір. Часопис Київського університету права. 2014. № 4. С. 155-159.
2. Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні затверджений Наказом Міністерства охорони здоров'я від 09.09.2013 № 787. Відомості Верховної Ради України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13> (дата звернення: 24.04.2020).
3. Головащук А. П. Правове регулювання допоміжних репродуктивних технологій. Часопис Київського університету права. 2013. № 2. С. 189-191.
4. Мартинюк Л. П. Правове регулювання застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: проблемні аспекти. Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. Правознавство. 2019. № 1(34). С. 93-105.
5. Федорченко Н. Особливості укладення договору про сурогатне материнство. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 12. С. 65-68.
6. Валід Камаль Абдель Салам Атїа. Правове регулювання правового статусу ембріону. Держава та регіони. 2019. № 3 (67). С. 43-47.

7. Проект закону «Про репродуктивні права та гарантії їх здійснення» № 5105 від 10.02.2004. Відомості Верховної Ради України: веб-сайт. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=5105&skl=5 (дата звернення: 24.04.2020).

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ГНУЧКОГО РЕЖИМУ РОБОЧОГО ЧАСУ

Слома Валентина Миколаївна
доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри
цивільного права і процесу Західноукраїнського
національного університету
ORCID: 0000-0002-9582-1236

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3489

В сучасних умовах, зумовлених діджиталізацією, пандемією COVID-19, введенням воєнного стану в Україні, можуть застосовуватись нестандартні форми зайнятості, до яких відносять зокрема дистанційну та надомну роботу, а також гнучкий режим робочого часу.

Ст. 60 КЗпП України визначено гнучкий режим робочого часу як форму організації праці, за якою допускається встановлення іншого режиму роботи, ніж визначений правилами внутрішнього трудового розпорядку, за умови дотримання встановленої денної, тижневої чи іншої, встановленої на певний обліковий період (тиждень, місяць, квартал, рік тощо), норми тривалості робочого часу.

На думку Б. А. Римар гнучкий режим робочого часу може застосовуватися як альтернатива встановленню ненормованого робочого дня у разі, коли рівень завантаження працівників роботою впродовж робочого дня дозволяє надати їм вільний від роботи час для відпочинку з відсутністю їх у цей час на робочому місці та забезпечити їм нормальну передбачену законодавством тривалість робочого дня [1, с. 117].

Як впливає зі змісту ч. 1 ст. 60 КЗпП України гнучкий режим робочого часу може поділятися на такі види:

- 1) за строком дії: а) на визначений строк; б) безстроково;
- 2) за моментом встановлення: а) під час прийняття на роботу; б) під час існування трудових відносин.

Ініціатором встановлення гнучкого режиму робочого часу може бути як працівник, так і роботодавець. Якщо гнучкий режим робочого часу встановлюється за заявою працівника з прийнятними для нього часовими межами графіка роботи, то не вимагається дотримання вимог

щодо повідомлення працівника не пізніше ніж за два місяці про зміну режиму роботи. Якщо ж ініціатором встановлення гнучкого режиму робочого часу є роботодавець, то він обов'язково повідомляє працівника не пізніше ніж за два місяці про зміну режиму роботи крім випадків, встановлених ч. 2 ст. 60 КЗпП України.

Відповідно до ч. 4 ст. 60 КЗпП України гнучкий режим робочого часу передбачає: 1) фіксований час, протягом якого працівник обов'язково повинен бути присутнім на робочому місці та виконувати свої посадові обов'язки. При цьому може передбачатися поділ робочого дня на частини; 2) змінний час, протягом якого працівник на власний розсуд визначає періоди роботи в межах встановленої норми тривалості робочого часу; 3) час перерви для відпочинку і харчування.

Норми ст. 60 КЗпП України не містять заборони встановлювати графік роботи з гнучким режимом робочого часу лише протягом окремих днів тижня. Так само не обмежується можливість при гнучкому режимі робочого часу передбачати фіксований час лише в окремі дні тижня [2].

Роботодавець має право перевести працівника, якому встановлено гнучкий режим робочого часу, на загальний режим роботи підприємства, установи, організації строком до одного місяця протягом календарного року у випадку виробничо-технічної необхідності або для виконання невідкладних завдань.

Важливою гарантією для працівників при встановленні гнучкого режиму робочого часу є збереження системи нормування, оплати праці та обсягу трудових прав працівника.

Впровадження гнучких режимів робочого часу має як свої переваги, так і певні недоліки. До переваг можна віднести можливість для працівника організовувати свою роботу на власний розсуд, поєднувати її з іншою роботою, з навчанням. Щодо недоліків, то слід зазначити, що даний вид режиму робочого часу потребує від працівника високої самодисципліни, а для роботодавця створює певну складність у здійсненні обліку робочого часу.

Література:

1. Римар Б. А. Правове регулювання гнучкого режиму робочого часу. Актуальні проблеми держави і права. 2008. Вип. 37. С. 114-120. URL: <http://www.apdp.in.ua/v37/21.pdf>
2. Лист Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 28.04.2021 р. № 4706-06/25564-07 [Стосовно застосування гнучкого режиму роботи]. URL: <https://document.vobu.ua/doc/8769>

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ В УКРАЇНІ

Цирфа Костянтин Анатолійович

аспірант Київського міжнародного університету

ORCID: 0000-0003-2653-0694

Науковий керівник: Спектор Ольга Михайлівна

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри

міжнародного права та порівняльного правознавства

Київського міжнародного університету

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3482

Розширення зовнішньоекономічних відносин у сучасному світі перетворює міжнародний комерційний арбітраж (далі – МКА) на той правовий інститут, без якого неможливо уявити їх подальший повноцінний та успішний розвиток. В Україні, відтак, дана форма розгляду та вирішення зовнішньоекономічних спорів між організаціями різних країн також набирає все більшої популярності. Нині чинне законодавство України з питань регулювання діяльності МКА насамперед засноване на Арбітражному регламенті ЮНСІТРАЛ [1] та Типовому законі ЮНСІТРАЛ про міжнародний торговий арбітраж [2].

Дану форму вирішення спорів відрізняє низка переваг у порівнянні з аналогічним розглядом спорів у державних судах, до яких, зокрема, можна віднести відсутність суворої процесуальної форми при розгляді та вирішенні спорів; наявність можливості для сторін самостійно формувати склад арбітрів та визначати порядок подання і дослідження доказів тощо. Вказані переваги опосередковуються як громадськими, так і приватними інтересами. До прикладу, громадські інтереси держави виявляються в тому, що на сьогоднішній день в Україні існує об'єктивна необхідність розвантаження державних судів, яке має сприяти підвищенню рівня якості здійснення правосуддя. В свою чергу, приватні інтереси учасників зовнішньоекономічного конфлікту виражаються в тому, що останні зацікавлені в оперативному, неупередженому та ефективному вирішенні спору між ними: як відомо, цього не завжди можна досягти у державних судах через низку об'єктивних та суб'єктивних причин.

Однак слід мати на увазі, що міжнародні комерційні арбітражі не входять до державної судової системи: вони розглядають і вирішують наявні спори через відповідну угоду сторін, а не через норми закону. Тому судові акти міжнародних комерційних арбітражів, зазвичай, виконуються добровільно; вони не мають відповідної примусової сили, властивої для судових рішень, винесених державними судами.

Як результат, на сьогодні існує об'єктивна необхідність застосування різних форм контролю за діяльністю МКА, в тому числі, і з боку державних судів України, що в першу чергу пов'язано з важливістю дотримання міжнародними комерційними арбітражами основних принципів українського права та надімперативних норм вітчизняного законодавства. На думку Г. Цірата, доктрина та право виходять із того, що МКА як альтернативний спосіб вирішення комерційних спорів з іноземним елементом не може існувати без тісної взаємодії з державними судами. Така взаємодія відбувається у формі судового контролю та у формі сприяння з боку державних судів діяльності МКА [3]. Судовий контроль як вид державного контролю можна вважати діяльністю компетентних державних органів, яка здійснюється у певній процесуальній формі задля перевірки фактичного та (або) потенційного результату діяльності підконтрольних осіб, а також методів здійснення зазначеної діяльності, результати якої фіксуються у відповідних актах, тобто документально [4, с. 9].

Правовідносини, які складаються між державним судом і міжнародним комерційним арбітражем, не можна охарактеризувати як взаємодію, оскільки діяльність державних судів та міжнародних комерційних арбітражів у процесуально-правовому відношенні не є взаємозумовленою. Державний судовий контроль за діяльністю міжнародних комерційних арбітражів являє собою здійснювану в суворій процесуальній формі діяльність національних судів щодо дослідження судових актів міжнародних комерційних арбітражів та (або) арбітражного застереження (угоди) зацікавлених осіб із метою перевірки законності та обґрунтованості останніх відповідно до вичерпного переліку підстав, прямо передбачених у чинному законодавстві.

У радянські часи Цивільний процесуальний кодекс УРСР 1964 року вже містив низку положень щодо оскарження рішень міжнародних комерційних арбітражів, їх визнання та виконання. Однак, істотним недоліком законодавства цього історичного періоду автор вважає можливість державних судів переглядати арбітражні рішення по суті. Сучасне регулювання інституту, що аналізується, стало можливим після ухвалення нині чинних Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» [5] та Цивільного процесуального кодексу України [6]. Згідно з

положеннями даних нормативно-правових актів, судовий контроль може здійснюватися в таких процесуальних формах:

- оскарження постанов арбітражного суду щодо своєї компетенції (ст. 16 Закону та ст. 461 ЦПКУ);
- оскарження арбітражного рішення (ст. 34 Закону та розділ VIII ЦПКУ);
- здійснення процедур визнання та надання дозволу на виконання рішення МКА (ст. 35-36 Закону та розділ IX, гл. 3 ЦПКУ).

Розглядаючи форми здійснення судового контролю за діяльністю МКА, Г. Цірат зазначає, що до таких процесуальних форм можна також віднести право судів вирішувати питання дійсності арбітражної угоди в межах процедур відводу державного суду з непідсудності, що передбачено ст. 8 Закону [3]. Однак, слід наголосити, що наданий перелік форм судового контролю є вичерпним. Згідно зі ст. 5 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж», «з питань, що регулюються цим Законом, ніяке судове втручання не повинно мати місця, крім як у випадках, коли воно передбачене в цьому Законі» [5]. Оскільки це положення є загальновизнаним та не викликає заперечень, можемо стверджувати, що судовий контроль за діяльністю МКА в Україні чітко врегульовано нормами чинного законодавства, а національні суди при реалізації цієї форми контролю фактично керуються «презумпцією дійсності та можливості виконання арбітражної угоди».

Література:

1. Арбитражный регламент ЮНСИТРАЛ от 15 декабря 1976 г., пересмотренный в 2021 г. Комиссия Организации объединенных наций по праву международной торговли. Вена: ООН, 2021. 79 с. URL: https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/ru/21-07998_ebook_r.pdf. (Дата звернення: 03.12.2022).
2. Типовой закон ЮНСИТРАЛ о международном торговом арбитраже (с изменениями, принятыми в 2006 г.). Комиссия Организации объединенных наций по праву международной торговли. Вена: ООН, 2008. 40 с. URL: https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/ru/07-87000_ebook.pdf. (Дата звернення: 03.12.2022).
3. Цірат Г. Державні суди та міжнародний комерційний арбітраж: український досвід. *Юридична Газета online*. 21 червня 2018. № 24-25 (626-627). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodniy-arbitrazh-ta-adr/derzhavni-sudi-ta-mizhnarodniy-kommerciyniy-arbitrazh-ukrayinskiy-dosvid.html>. (Дата звернення: 05.12.2022).

4. Гринёв П. Д. Государственный контроль за оспариванием и принудительным исполнением решений международных коммерческих арбитражей: автореф. дисс. канд. юрид. наук: 12.00.15 – гражданский процесс; арбитражный процесс. Саратов: Саратовская государственная юридическая академия, 2015. 26 с.
5. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24 лютого 1994 р. № 4002-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text>. (Дата звернення: 04.12.2022).
6. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>. (Дата звернення: 04.12.2022).

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ

*Виногородська Євгенія Сергіївна
студентка факультету психології,
Університет сучасних знань, м. Київ
УДК 351.74-057.36:159.9(072)*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3473

Якісна підготовка правоохоронців, здатних захистити права та інтереси громадян у сучасних умовах, неможливі без активної участі у цьому процесі психологів-професіоналів. Як слушно зазначають вчені однією з умов зміни існуючого стану, має стати широке використання у діяльності правоохоронних органів досягнень й новітніх розробок в галузі психології [1, с. 27]. Психолог має втілювати новітні досягнення психологічної науки не тільки у роботу з персоналом, а й у вирішення повсякденних завдань із поліпшення охорони правопорядку, посилення протидії злочинності, забезпечення профілактичних заходів щодо деструктивних психологічних явищ, зокрема, професійної деформації [2, с. 3, 4].

У свою чергу основними завданнями психолога в системі правоохоронних органів, є:

- надання допомоги громадянам у виборі професії в сфері права шляхом проведення професійної консультації на підставі вивчення індивідуально-психологічних характеристик, проведення профдіагностичної бесіди, виявлення та аналізу професійних інтересів, системи потреб і мотивації, стану психологічного здоров'я;
- визначення ступеня відповідності (невідповідності) психологічних даних кандидата на службу в правоохоронні органи на конкретну ділянку діяльності відповідно до специфіки функціональних обов'язків і прогнозу професійної кар'єри;
- здійснення професійного психологічного відбору кандидатів на навчання;
- комплектуванні навчальних груп на основі соціометричного методу як методики відбору активу навчальної групи та вивчення її згуртованості;

- розробка рекомендацій щодо раціонального розподілу осіб, які вступають на первинну посаду та щодо формування резерву на висунення;
- забезпечення раціонального комплектування слідчих та слідчо-оперативних груп з числа психологічно готових працівників для ефективного виконання професійних завдань;
- сприяння професійному розвитку особистості правоохоронця;
- визначення рівня стресостійкості та прогноз надійності при роботі, діях в екстремальних ситуаціях;
- виявлення конфліктності у колективі та розробка рекомендацій щодо підтримання оптимального психологічного клімату.

Список використаних джерел:

1. Біленчук П., Шульга О. Новітні тенденції інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів прокуратури. Вдосконалення діяльності прокуратури – шлях до реформування кримінальної юстиції : матеріали Всеукр. наук.-практ. конфер., (м. Львів, 28 травня 2010 року). Львів, 2010. С. 26-30.
2. Шевченко О. М. Напрями та засоби забезпечення професійної захищеності практичних психологів ОВС України : автореф. дис. канд. психол. наук : спец. 19.00.06. Київ, 2006. 23 с.

ПРИМУСОВА МОБІЛІЗАЦІЯ ЗАСУДЖЕНИХ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ ЯК ПОРУШЕННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Гальцова Олена Володимирівна

*кандидат юридичних наук, викладачка кафедри
права Національної безпеки та правової роботи
Військово-юридичного інституту, Національний
юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
науковий співробітник, Науково-дослідний інститут
вивчення проблем злочинності імені акад. В.В. Сташиса,
Національна академія правових наук України
ORCID: 0000-0001-6018-0486*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3471

Внаслідок повномасштабної військової агресії Росією проти України 24 лютого 2022 р. деякі установи виконання покарань, ізолятори тимчасового тримання та слідчі ізолятори, у яких відбували покарання

особи, засуджені до позбавлення волі, опинилися або у зоні ведення активних бойових дій або у тимчасовій окупації.

Зазначимо, у випадках, якщо країна знаходиться в окупації, норми міжнародного гуманітарного права вказують на суворе дотримання прав цивільного населення, у тому числі й засуджених осіб, які покладаються на країни, що знаходяться у стані війни та проголошені в основоположних документах у сфері захисту прав людини та поводженні із засудженими.

Згідно статті 6 Закону України «Про тимчасово окуповану територію України», держава забезпечує захист прав і свобод громадян України на тимчасово окупованій території через державу-покровительку, яка діє в межах повноважень визначених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Україною та Російською Федерацією. Окремо звернемо увагу на норми ст. 51 IV Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни від 1949 р., а також ст. 23 Гаазького положення 1907 р., згідно яких забороняється примушувати громадян супротивної сторони брати участь у військових діях, спрямованих проти їхньої власної держави. Тобто, йдеться про примусову мобілізацію, яка заборонена і тому окупаційна держава не має права примушувати осіб, що перебувають під захистом, служити в її збройних чи допоміжних силах та виконувати будь-яку роботу, що передбачала б їхню участь у воєнних операціях.

Проте, на жаль, Росія та її армія нехтує загально визнаними нормами міжнародного права. Наприклад, близько двох тисяч засуджених в тимчасово окупованих південних областях України, примушували вийти на «свободу» за умови вступу до армії Російської Федерації [1].

Відомі випадки, що окупанти набирали до лав своєї армії засуджених, які відбувають покарання у колоніях на окупованій Донеччині, щоб доукомплектувати склад так званого батальйону «Сомалі» та мотострілецьку бригаду ЗС РФ на контрактній основі. Причому, критеріями їх відбору є тільки фізичні критерії засудженого та бажано наявність досвіду бойових дій. Взагалі не впливає на відбір стаття Кримінального кодексу, за якою засуджено особу та строк покарання. Незважаючи на такі «критерії», відзначається невелика кількість осіб, які відбувають покарання, які бажають підписати контракт на вступ до армії Російської Федерації [2].

Також існують достовірні відомості, що на тимчасово окупованих територіях Донецької області окупанти призивають на військову службу в армію Російської Федерації понад 300 засуджених осіб [3]. Причому нерідко мобілізують осіб, яких умисно затримують по надуманим статтям обвинувачення, яких поміщають на деякий час в установи виконання покарань, а потім під умовою мобілізації звільняють їх, надають військову форму і їх головним завданням є виконувати накази військового

командира. Їм так і наголошують: якщо виживуть, в установи виконання покарань не повернуться, якщо не виживуть, так і буде. І більшість із засуджених змушені йти воювати, оскільки умови тримання засуджених на тимчасово окупованих територіях є нестерпними, тому засуджені вважають це є кращим ніж сидіти в тюрмі [4]. Як вбачається, у подальшому мобілізованих українських засуджених Росія примусово відправляє в зону бойових дій без жодного зв'язку з рідними. У подальшому в більшості випадків участь у військових діях призводить не тільки до шкоди здоров'ю засуджених та їх каліцтва, але й до загибелі засуджених. Така примусова мобілізація засуджених є грубим порушенням норм міжнародного права.

Отже, необхідні більш рішучі та дієві механізми ООН, Ради Європи, ОБСЄ та інших міжнародних організацій для своєчасного та ефективного реагування на примусову мобілізацію засуджених або примусового виконання ними робіт для ворожої армії та інші порушення міжнародного права у сфері захисту прав людини. Оскільки норми міжнародного права є обов'язковими правилами поведінки, створюються державами та іншими суб'єктами міжнародного права і визнаються ними як юридично обов'язкові, спрямовані на регулювання відносин між учасниками міжнародних відносин.

Література:

1. Загратовані двічі: українські СІЗО та колонії в окупації. URL: <https://www.dw.com/uk/zagratovani-dvici-so-vidbuvaetsa-v-ukrainskih-vaznichah-v-okupacii/a-63606724>.
2. Через "мобілізацію" в окупованому Єнакієвому припиняє роботу металургійний завод. URL: <https://suspilne.media/283980-cerez-mobilizaciu-v-okupovanomu-enakievomu-pripinae-robotu-metalurgijnij-zavod>.
3. В ОРДЛО окупанти планують мобілізувати понад 300 засуджених. URL: <https://espreso.tv/v-orlo-okupanti-planuyut-mobilizuvati-ponad-300-zasudzhenykh-u-orlo-zaminyuvati-nayavnykh-mobilizovanykh-novimi-genshtab>.
4. На окупованих територіях мобілізують засуджених бойовиків та ув'язнених. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/viyna-informatsiynny-marafon/na-okupovanykh-terytoriiakh-mobilizuiut-zasudzhenykh-boyovykh-ta-uv-iaznenykh-rosiian-lysians-kyu>

LATEST CRIMINAL LEGAL STUDIES

Пташкін Андрій Дмитрович
студент 2 курсу, Криворізький факультет
Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: Дробчак Алла Леонідівна
старший викладач кафедри соціально-політичних
та економічних дисциплін, Криворізький факультет
Національного університету «Одеська юридична академія»

Internet address of the article on the web-site:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3484

The criminal legislation of Ukraine has recently been "sensing" constant attempts to improve it. Assessment of the level of modern criminal legislation can be carried out in many directions. One of these directions is the analysis of newly adopted legislative acts, especially those of a complex nature.

The study of the state of assessment of the nature and degree of social danger of economic crimes in foreign theories shows that in recent years the following actions are considered the most dangerous: tax evasion and legalization of property obtained through crime, or more briefly – "laundering dirty property". This, in my opinion, has several interrelated explanations. Thus, in general, establishing the existence of an economic crime, the circumstances of its commission, the person who committed it, etc., taking into account the objective complexity of such a crime, its "natural" latency, is often quite difficult. At the same time, both tax evasion and money laundering act as the final acts in the entire chain of criminal acts. It is these actions, when they are established, that make the entire criminal process visible, because they have a formalized external form due to either the failure to provide money to the mandatory "addressee" (tax evasion), or the need to officially change the legal status of property, in the broadest sense of the term, giving the corresponding "criminal" property of a legal nature.

Therefore, the main attention of the legislator in many states is focused on the definition of these criminal acts, on their scientific analysis and practical application. This, in turn, makes it possible to dwell more objectively on one of the types of these criminal acts, namely: laundering of dirty property, especially since in our country, at least at the level of public opinion, there is still a "lenient" attitude towards these criminal acts.

Another significant component of the direction is related to the "involvement" of such property in purely criminal manifestations. For example, the implementation of terrorist operations almost always "relies" on money and property, which is "initially" obtained by criminal means (for example, criminal drug business), and only later, due to its legalization, is used to finance

terrorist operations or to commit them. Another direction of such laundering of dirty property is connected with the fact that in the conditions of a market economy, organized criminal groups try, and often successfully, to invest property in legal economic processes. But in order to make it official, such property must also be "clean", i.e. first undergo legalization. The list of components that emphasize the social danger of such acts can be continued. However, it should be noted that a real assessment of the danger of such actions at all levels of such consideration is not sufficient. In any case, the investigation of a long "chain" of such interconnected crimes, which only "ends" with the legalization of such property, quite often "ends" at the level of the "previous" crime, without an effort (desire) to establish the entire chain.

These considerations make it possible to analyze with increased interest those legislative acts aimed at combating money laundering. The need to analyze the Law of Ukraine, which provides for responsibility for such actions, is emphasized by such important provisions that "demonstrate" in reality the implementation of the provisions of international legal acts into Ukrainian legislation. Let's start with preliminary essential remarks. So, understanding the public danger of such actions, it is necessary to establish the means that must be (possibly) used for state influence on them. Naturally, certain difficulties arise here, which are connected with the fact that the measures to be applied should not only, and perhaps not so much, be large-scale as they should be of a systemic nature. To a large extent, it depends on whether it will be possible to establish and publicize the valid reasons that determine not so much specific actions as the phenomenon as a whole.

first of all, it is necessary (preferably) to establish to what extent the essence of the complexities that "provoke" (can "provoke") negative phenomena inherent in the relevant system and model of state functioning. Next, it is necessary (preferably) to establish and "choose" those measures that should affect precisely the essence of such reasons. As you know, such measures can have different nature and orientation, including: social-organizational, socio-economic, socio-legal and others. This is quite a difficult task, because such reasons do not always receive the necessary conscious or "unconscious" "external" recognition for a number of reasons, including political, economic, ideological.

Література:

1. Див. детальніше з цього приводу: Preventing Money Laundering and Terrorist Financing. A Practical Guide for Bank Supervisors. The World Bank, Washington, DC PierreLaurent Chatain, John McDowell, Cédric Mousset, Paul Allan Schott, Emile van der Does de Willebois. The World Bank. Washington, DC. 2012. 188 p.

2. Стрельцов Є. Л., Стрельцов Л. Є. Коронавірус і кримінальне право: парадоксальність чи доречність спільного аналізу? ЮВУ. 2020. № 16-17, № 18-19.
3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 6 грудня 2019 року № 361-IX (із змінами, внесеними згідно із Законом № 524-IX від 04.03.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-IX>
4. Стрельцов Є. Л. Реформа кримінального законодавства України: осінні роздуми. Херсон: Видавничий дім «Гельветика». 2020. 100 с.; Стрельцов Є. Л. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: необхідність «суверенного» виваженого рішення. ЮВУ. 2020. № 13-15, № 16.

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИННИХ ОБ'ЄДНАНЬ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ ЛИТВИ

*Шульженко Надія Володимирівна
кандидат юридичних наук, доцентка,
старша наукова дослідниця відділу дослідження
проблем кримінального права Науково-дослідного
інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса Національної
академії правових наук України*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3491

Глобальний рівень поширення організованої злочинності та її зв'язок з тероризмом, кіберзлочинністю та іншими видами кримінальних правопорушень зумовлює необхідність вдосконалення боротьби з такими їх різновидами. Сьогодні однією з найбільших загроз міжнародного рівня є організована злочинність, яка охоплює все більшу кількість країн та характеризується постійним зростанням її рівня. Організована злочинність – це не тільки виклик, що підриває особисту та національну безпеку, але й фактор, що може вплинути на всі сфери безпеки людини, чи то соціальні, політичні, економічні, чи то екологічні [1, с. 213]. Тому важливим є дослідження зарубіжного досвіду європейських країн із закріплення поняття та ознак злочинних об'єднань.

Так, Кримінальний кодекс Литви (далі – КК України) у ст. 25 закріплює форми співучасті, і визначає у ч. 1 – формами співучасті є група співучасників, організована група або злочинне об'єднання; ч. 2 – групою

співучасників є така, в якій дві або більше осіб на будь-якій стадії вчинення злочинного діяння домовляються про вчинення, продовження або завершення злочинного діяння, причому хоча б двоє з них є виконавцями. У ч. 3 вказується, що організованою є група, в якій дві або більше осіб на будь-якій стадії вчинення злочинного діяння домовилися про вчинення кількох злочинів або одного тяжкого чи особливо тяжкого злочину, причому при вчиненні злочину кожен із учасників групи виконує певне завдання або отримує роль; у ч. 4 – злочинним є співтовариство, де три або більше осіб, пов'язаних постійними стосунками та розподілом ролей чи завдань, об'єдналися для вчинення спільного злочинного діяння – одного або кількох тяжких і особливо тяжких злочинів. До злочинного об'єднання прирівнюються антидержавне угруповання чи організація та терористичне угруповання [2].

У ст. 26 КК Литви встановлено особливості відповідальності співучасників кримінальних правопорушень, зокрема, у ч. 5 закріплено, що учасники злочинного об'єднання несуть відповідальність за ст. 249 цього Кодексу як виконавці незалежно від участі у вчиненні злочинного діяння, яке охоплюється їхнім умислом [2].

Стаття 391 КК передбачає випадки звільнення від кримінальної відповідальності за активне сприяння особи розкриттю злочинних дій, вчинених учасниками організованої групи чи злочинного об'єднання. Так, у ч. 1 встановлено, що особа, яка підозрюється в участі у вчиненні злочинних діянь організованою групою чи злочинним об'єднанням або у приналежності до злочинного об'єднання, може бути звільнена від кримінальної відповідальності, якщо вона зізнається у своїй участі у вчиненні такого злочинного діяння або членстві у злочинному об'єднанні та якщо він активно сприяє розкриттю злочинних діянь, вчинених учасниками організованої групи чи злочинного об'єднання. У ч. 2 вказано, що частина перша цієї статті не поширюється на особу, яка брала участь у вчиненні умисного вбивства або вже звільнену з цієї підстави від кримінальної відповідальності, а також на організатора чи керівника організованої групи чи злочинного об'єднання [2].

Стаття 58 КК передбачає випадки покарання співучасників злочинного діяння, і визначає, що покарання призначається співучасникам злочину чи проступку в загальному порядку з урахуванням виду і форми участі особи як співучасника у вчиненні злочинного діяння, а також ролі і характеру участі в ньому (ч.1) та відповідно, учасникам організованої групи за вчинення злочину, як правило, призначаються більш суворе покарання, ніж учасникам групи співучасників (ч.2) [2].

Зазначимо, що діяння вчинене групою співучасників та організованою групою є обставинами, що обтяжують покарання (п.1, 2 ст. 1 ст. 60 КК) [2].

Також в спеціальній частині КК Литви, передбачається у ст. 121 КК відповідальність за створення антиконституційних груп чи організацій та участь у їх діяльності, ст. 249 КК – за злочинне об'єднання, ст. 1701 КК – за створення та діяльність груп і організацій, спрямованих на дискримінацію групи осіб або підбурювання до неї, зазначимо також форми співучасті передбачено як кваліфікуючі окремих складів кримінальних правопорушень (до прикладу, ст. ст. 179, 180, 181, 182, 263 КК та ін.).

Дослідження кримінального законодавства Литви дозволяє зробити висновок про існування певної подібності щодо закріплення форм співучасті та особливостей відповідальності і покарання за злочинні об'єднання із українським кримінальним законодавством.

Література:

1. Д. Санакоєв, А. Вашко, В. Єфімов Імплементация европейської методології СОСТА в протидії організованій злочинності в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 1. С. 213-220
2. Criminal Code of the Republic of Lithuania (26 September 2000 № VIII-1968). URL: <https://www.derechos.org/intlaw/doc/ltu1.html>

**Господарське право. Господарське процесуальне право.
Екологічне право. Земельне право. Аграрне право.
Фінансове право. Банківське право**

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

*Євтушенко Даріна Олександрівна
студентка 2 курсу магістратури, Донецький
національний університет імені Василя Стуса*

*Петренко Ганна Олександрівна
кандидат економічних наук, доцент, доцент
кафедри господарського та адміністративного права,
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3470

Державний борг існував і до 24 лютого 2022 року, але уряд активно намагався його зменшити. Зараз він лише збільшується, адже через зниження надходжень до бюджету та необхідність збільшення видатків на армію, продовження виплати заробітної плати, пенсій, збільшення кількості переселенців, які потребують державної допомоги державі довелося звертатися за допомогою до західних партнерів та міжнародних фінансових організацій. Що призвело до збільшення зовнішнього боргу. Таке накопичення державою боргів тягне за собою валютний ризик. Оскільки, зовнішні кредити отримуються в іноземній валюті. Це робить цю частину боргу надзвичайно вразливою до коливань курсу гривні: щойно національна валюта почне падати, боргове навантаження на бюджет стрімко зростатиме.

Державний борг, у свій час, вивчали такі юристи, як Л. Воронова, І. Заверуха, М. Кучерявенко, П. Пацурківський та інші. Однак, не було вивчено це питання під час дії воєнного стану

Щодо самого терміну державний борг, то існують різні наукові підходи. Огороднік С. з Федосовим В. тлумачать державний борг, як суму заборгованості по тих зобов'язаннях, що були випущені та не погашені, суму фінансових зобов'язань держави іноземним кредиторам [1]. Т. П. Вахненко у свою чергу характеризує державний борг як заборгованість країни у процесі утворення та використання допоміжних грошових ресурсів за рахунок вільних грошових коштів фізичних та юридичних осіб, а також іноземних країн [2, с. 15]. Скороход Г. виділяє категорію державного боргу у двох аспектах. За першим «державний борг в загальному визначенні – це сума грошей, яку уряд винен зовнішнім

боржникам; за другим - це система зобов'язальних відносин, що виникають у зв'язку з неспроможністю держави за рахунок власного обсягу державного бюджету забезпечити в повному обсязі сталий розвиток усіх сфер суспільного життя» [3, с. 34]. Існує також і законодавче закріплення визначення державного боргу у Бюджетному кодексі України (далі – БК України), а саме в статті 2, яка визначає державний борг як загальну суму боргових зобов'язань країни з повернення отриманих та непогашених кредитів станом на звітну дату, що виникають внаслідок державних запозичень [4].

Тобто, держава бере на себе боргові зобов'язання задля залучення інвестицій, які у свою чергу повинні зменшити вплив негативних наслідків від зовнішніх факторів, а також стати стимулом, для зростання економічного потенціалу країни. Отримуючи запозичення, наша держава отримує ресурси для того, щоб мати змогу в першу чергу задовольнити потреби армії та суспільні потреби (виплати заробітних плат, пенсій, допомоги переселенцям), а також прискорити економічне зростання. Але одночасно такі запозичення також стають борговим тягарем, адже економічна ситуація в державі не дозволяє забезпечити ефективне обслуговування боргових зобов'язань, що, в свою чергу, тільки збільшує проблему державного боргу. Таким чином, може виникнути залежність держави від кредиторів.

За даними, які були розміщені у засобах масової інформації 20 липня 2022 року, Міністерством фінансів України запропонувало іноземним приватним інвесторам прийняти умови щодо відстрочки платежів за державним боргом. В той же час Кабінетом міністрів України було підписано запит про введення дворічного мораторію задля погашення європейських облігацій. За повідомленнями Міністерства фінансів України, з лютого 2022 року Україна вже виплатила за своїми борговими зобов'язаннями більше мільярда доларів. Але, не зважаючи на фінансову підтримку України від західних країн, уряд країни все ще повинен звертатися за допомогою до Національного банку України, що може посилити інфляційні процеси в державі [5].

Виходячи з усього вище викладеного задля покращення ситуації з державним боргом необхідним видається закріплення на законодавчому рівні боргової стратегії України з обов'язковим врахуванням воєнного стану з метою формування дієвого механізму використання запозичених фінансових коштів. Також у вказаній стратегії необхідно закріпити завдання, основні цілі, напрями використання фінансових ресурсів, що були залучені у зв'язку з борговими зобов'язаннями. Пропонується, використовувати запозичені кошти лише на основні потреби України.

Література:

1. Мелих О. Ю. Державний кредит і сучасний стан державного боргу України. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»* № 12, 2019 р. URL: <https://cutt.ly/MByA8Gm>.
2. Вахненко Т. П. Особливості формування державного боргу та управління його складовими в період фінансової кризи. *Фінанси України*. 2009. № 6. С. 14-28.
3. Скороход Г. М. Адміністративно-правове регулювання державного боргу України. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021, 237 с.
4. Бюджетний кодекс України. Закон від 08.07.2010 № 2456-VI. Відомості Верховної Ради. 2010. № 50-51. Ст. 572.
5. Міжнародний досвід реструктуризації державного боргу у вимірі України. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2022. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/mizhnarodnyy-dosvid-restruktury-zatsiyiderzhavnoho-borhu-u-vymiri-ukrayiny>.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ

Єремєєва Наталія Валеріївна
кандидат юридичних наук, Державна установа
«Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова Національної
академії наук України», м. Київ
ORCID: 0000-0001-8682-1384

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3488

Масштаб кліматичних змін обумовив необхідність впровадження на міжнародному та національному рівнях ефективних механізмів, які б дозволяли суттєво знизити відповідні негативні наслідки. Правові основи глобального порядку щодо боротьби із зміною клімату закладено низкою міжнародних актів, відповідно до яких інструментом пом'якшення наслідків зміни клімату є декарбонізація – система заходів, спрямованих на скорочення викидів парникових газів з метою стримування зростання глобальної середньої температури. Передумовою досягнення цілей декарбонізації, визначених Новою глобальною (Паризькою) угодою [1], є трансформація світової економіки на основі «зеленого» енергетичного

переходу – заміщення енергетичних систем на викопному паливі системами, що діють на основі відновлюваних джерел енергії, підвищення енергоефективності національних економік. Для Європейського Співтовариства стратегічним документом – Європейською зеленою угодою (European Green Deal) [2] – визначено часові межі завершення переходу до безвуглецевої економіки до 2050 року. Україна, підтримуючи Європейський зелений курс, відповідно до Оновленого національно визначеного внеску до Паризької угоди [3], схваленого Урядом, взяла на себе зобов'язання з досягнення вуглецевої нейтральності до 2060 р. Разом з тим, агресивна зовнішня політика Російської Федерації, повномасштабна війна проти України зумовили, у тому числі, в країнах з розвинутою економікою, посилення диспропорцій у функціонуванні енергетичного сектору, яке спровокувало ланцюгову реакцію кризових явищ та висунуло на перший план проблеми захищеності національних інтересів в сфері енергетики. Водночас ці події наочно продемонстрували те, що подальша залежність від викопного палива призводить до серйозної геополітичної вразливості, отже у довгостроковій перспективі декарбонізація сприяє не лише екологічній, а й економічній безпеці держави; сучасна енергетична політика потребує прагматичного поєднання заходів з негайного реагування на енергетичну кризу із заходами, спрямованими на досягнення цілей декарбонізації.

Україна приступила до виконання завдань «зеленого» енергетичного переходу в умовах тривалого впливу негативних тенденцій в економіці: «старіння» основних фондів, технологічного оснащення, низького рівня енергоефективності на тлі збільшення дефіциту капітальних інвестицій [4, с. 53]. Наразі на здійснення цього переходу суттєво впливатимуть економічні втрати України, зокрема її енергетичної інфраструктури, унаслідок збройної агресії Російської Федерації. Функціонування енергетичного сектору країни у великій мірі пов'язано з використанням викопного палива, збільшення частки відновлюваних джерел енергії обмежене сучасним станом енергосистеми, яка зазнала значних втрат, потребує якісної трансформації, а відтак і додаткових капітальних витрат. Разом з тим, декарбонізація енергетики є підґрунтям для відмови від імпорту російських паливно-енергетичних ресурсів зі збереженням функціонуючих ринків, відновлення та модернізації економіки держави, зміцнення економічних зв'язків з Європейським союзом на основі долучення до Європейського зеленого курсу. Подолання наслідків широкомасштабних військових дій не знімає з порядку денного завдання енергетичної трансформації але значно ускладнює їх виконання в умовах масштабного руйнування господарського комплексу України. Отже завдання післявоєнного відновлення передбачають запобігання передчасному виведенню з експлуатації існуючих енергетичних активів,

для задоволення поточних потреб в енергії, у сполученні з їх модернізацією для впровадження «сприятливих для переходу» технологій (обладнання для усунення витоків метану, уловлювання вуглецю); будівництво нових, зокрема замість зруйнованих потужностей з огляду на передові інноваційні рішення. Зазначене актуалізує питання визначення параметрів розвитку енергетичного сектору України, які б поєднували економічний, екологічний та інноваційний аспекти його функціонування. Такий підхід потребує створення сприятливого регуляторного та інвестиційного середовища, розробки адекватного економіко-правового інструментарію. Втім, в документах стратегічного планування наголошується на тому, що однієї із загроз сталості енергетичного сектору є недосконалість нормативно-правового забезпечення [5]. Нестабільність законодавства, неузгодженість змісту нормативно-правових актів із цілями державної політики у сфері економічної, кліматичної, екологічної, соціальної політики, пріоритетами забезпечення національної безпеки негативно впливають на розвиток енергетики або ж відволікають значні суспільні ресурси. Неадекватність стану нормативно-правового забезпечення потребам розвитку сектору економіки об'єктивно обумовлена тим, що міжгалузевий характер правовідносин у сфері енергетики, вимагає комплексного системного підходу до їх регулювання, який би оптимально поєднував елементи адміністративно-правового, еколого-правового, фінансово-правового механізмів на основі господарсько-правового механізму регулювання, оскільки сферою функціонування таких правовідносин є суспільне виробництво. Результатом відсутності системного комплексного підходу до правового регулювання відповідних відносин є галузева розпорошеність, зайва спеціалізація, паралелізм законодавства, що регламентує окремі сегменти господарської діяльності в енергетиці і, як наслідок – дисбаланси у функціонуванні енергетичного сектору, гальмування реформ. Такий стан нормативно-правового забезпечення не відповідає потребам післявоєнного відновлення економіки країни.

Побудова правової моделі «зеленої» енергетичної трансформації в умовах повоєнного відновлення економіки має здійснюватися за параметрами, визначеними на основі факторів впливу на суспільні відносини, що виникають в процесі функціонування енергетичного сектору держави. Визначальними зовнішніми факторами в першу чергу можуть бути виокремлені глобальні трансформаційні процеси у світової енергетиці, триваючий процес євроінтеграції, наслідки широкомасштабних воєнних дій. Отже при формуванні параметрів правової моделі мають враховуватись як вектори, визначені Паризької угодою (ефективне та поступальне реагування на нагальну загрозу зміни клімату на основі визнання конкретних потреб і особливих обставин

кожної країни; забезпечення узгодженості фінансових потоків із напрямом низьковуглецевого розвитку; заохочення та забезпечення участі у пом'якшенні наслідків зміни клімату широкого кола учасників відносин), так й наслідки збройної агресії Російської Федерації проти України та особливості післявоєнного відновлення економіки. Європейська зелена угода, як стратегія зростання, спрямована на досягнення цілей Паризької угоди, ідентифікує пріоритети забезпечення енергетичної трансформації: 1) поступова відмова від викопного палива та нарощування виробництва електроенергії з відновлюваних джерел, їх розумна інтеграція до об'єднаної енергетичної системи; 2) розвиток інфраструктури, яка сприяє розгортанню інноваційних технологій, модернізації існуючих активів; 3) цільове фінансування для підтримки сталих інвестицій; 4) здійснення переходу у справедливий та інклюзивний спосіб, захист найуразливіших верств населення, запобігання енергетичної бідності.

З огляду на це уявляється доцільним виокремити основні структурні елементи моделі, які визначають пріоритетні напрями формування правових засад енергетичної трансформації: правове забезпечення декарбонізації на основі 1) інвестиційно-інноваційної моделі розвитку енергетичного сектора, 2) трансформації енергетичних ринків з врахуванням завдань реконструкції галузевої інфраструктури, нормалізації функціонування енергетичного сектору; 3) збалансованого розвитку вугільних регіонів в умовах поступового переходу до низьковуглецевої економіки.

Відповідно до доктринальних уявлень інвестиційно-інноваційна модель в умовах сталого розвитку економіки України являє собою стійку, збалансовану стратегію розвитку економіки, яка включає взаємопов'язаних правових і економічних інструментів, спрямованих на створення сприятливого інвестиційного середовища з метою залучення інвесторів до процесу структурної модернізації економіки країни за допомогою інновацій [6, с. 86]. Формування системи інвестиційно-інноваційного забезпечення декарбонізації енергетичного сектору має передбачати поєднання господарсько-правового інструментарію стимулювання еколого-технологічної модернізації із засобами економічного впливу, передбаченими як вітчизняним законодавством (інноваційним, інвестиційним, про охорону навколишнього природного середовища, тощо), так і тими, що пропонуються ратифікованими Україною міжнародними угодами та договорами (Паризька угода, Рамкова угода про зміну клімату та ін.), створенням цільових фондів, які об'єднують державну, приватну та міжнародну допомогу різних рівнів, вдосконалення управління інвестиціями. Втілення сталого підходу до розвитку відновлюваної енергетики обумовлює впровадження правових механізмів, що дозволяють враховувати вимоги операційної

безпеки систем енергозабезпечення, вплив на цінові параметри енергетичного ринку, та сприяють розвитку різноманітних відновлюваних джерел. Окремо необхідно враховувати те, що у післявоєнних умовах критерій сталості джерел енергії може тимчасово відійти на другий план із поступовим досягненням балансу між заходами із задоволення енергетичних потреб економіки, що відновлюється, на основі існуючих енергетичних активів, та заходами, спрямованими на досягнення цілей декарбонізації. Зокрема збільшення використання водню та біометану, біоенергетичних можливостей сільськогосподарського сектору, сектору відходів, нарощування виробництва тепла з біопалива є тими завданнями, які передбачається вирішити на державному рівні в умовах руйнування генеруючих потужностей сонячної та вітроенергетики. З огляду на перспективи розвитку біоенергетики, актуальним завданням є правове забезпечення поєднання стимулювання кількісного зростання біоенергетичного потенціалу з відповідним врахуванням цілей актуальної кліматичної політики [7, с. 86]. В умовах збереження вугільної генерації, особливо на тлі очевидних соціальних та екологічних проблем, що супроводжуватимуть трансформацію вугледобувних регіонів, актуальним постає й питання визначення правового статусу суб'єктів та режиму об'єктів, залучених до комплексу відносин, що виникатимуть у процесі реформування вугільної промисловості. Процес трансформації вугільних підприємств має бути гармонізований з нормами гірничого законодавства, здійснювались із застосуванням гірничих технологій та враховувати вплив такої трансформації на життєзабезпечення шахтарських міст [8, с. 68-78; 9, 69-70].

Формування правової моделі «зеленої» енергетичної трансформації, адекватної післявоєнному стану економіки, сприятиме втіленню системного підходу до правового забезпечення сталого функціонування енергетичного сектору, поєднанню завдань повоєнного відновлення із поступовим переходом до низьковуглецевого розвитку, становленням національного зеленого курсу.

Література:

1. Паризька угода / Верховна Рада України. Відомості Верховної ради України. 2016 р. № 35. Ст. 595.
2. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee, and the Committee of the Regions: The European green deal. Brussels, 11.12.2019. Com/2019/640 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52019DC0640> (дата звернення 11.09.2022).

3. Updated Nationally Determined Contribution of Ukraine to the Paris Agreement, submission date 31.07.2021. URL: https://www4.unfccc.int/sites/ndcstaging/PublishedDocuments/Ukraine%20First/Ukraine%20NDC_July%2031.pdf (дата звернення 23.05.2022).
4. Шовкун І. А. Неоіндустріалізація в Україні: чи є макроекономічні передумови та інвестиційний потенціал? *Економіка і прогнозування*. 2016. №4. С.48-69.
5. Про схвалення Стратегії енергетичної безпеки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 4.09. 2021 р. № 907-р. *Офіційний вісник України*. 2021. №64. Ст.4071.
6. Зельдіна О. Поняття інвестиційно-інноваційної моделі в умовах сталого розвитку економіки України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №7. С 83-87.
7. Трегуб О. А. Вектори трансформації правового регулювання у сфері енергетичного використання відходів. *Економіка та право*. 2021. № 2 (61). С. 83-89. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2021.02.083>
8. Кірін Р. С. Європейсько-правовий досвід забезпечення життєдіяльності вугільних мономіст в умовах енергетичної трансформації. *Економіка та право*. 2021. № 2 (61). С. 66-82. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2021.02.06>
9. Ілларіонов О. Ю. Розподіл зобов'язань між державою та недержавними суб'єктами господарювання при закритті вугільних шахт. Theoretical and empirical scientific research: concept and trends: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (July 24, 2020. Oxford, United Kingdom). 2020. Vol. 4. P. 66-71. <https://doi.org/10.36074/24.07.2020.v4.21>

ПРАВОВІ ЗАСАДИ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Семенець Катерина Миколаївна
студентка I курсу магістратури Навчально-наукового
інституту права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: Шомпол Олена Анатоліївна
кандидат юридичних наук, доцент, Навчально-науковий
інститут права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3481

Невід'ємною частиною життєдіяльності людини є навколишнє середовище. Екологія та екологічні проблеми людства завжди є такими, які потребують найбільшої уваги та дієвих механізмів вирішення дефектів, які виникають у процесі використання людиною природних ресурсів. Адже у наш час економічне та демографічне зростання відбувається з шаленою швидкістю, що призводить до збільшення впливу людини на навколишнє середовище. Водночас спостерігається надмірне використання природних ресурсів, їх вичерпання, подальше виникнення екологічних, а їх фоні і соціальних криз.

З огляду на такі обставини, спільнота визнала необхідність у формуванні концепції сталого розвитку, яка тепер набула більшої цінності, враховуючи такі сучасні екологічні проблеми, як забруднення середовища, зміна клімату, кислотні опади, руйнування озонового шару, зниження біорізноманіття. Тож міжнародне співтовариство наприкінці ХХ ст. обрало нову парадигму сталого розвитку, яка не втратила своєї актуальності й сьогодні. Окрім цього, концепція сталого розвитку здійснює вплив на формування екологічного права, оскільки встановлює принципи та запроваджує механізми, які мають відображатися у правовому полі задля подолання екологічних проблем.

Перш за все, варто зазначити, що вагомий внесок у становлення концепції сталого розвитку зробили учасники Римського клубу, зокрема, Донелла і Деніс Медоузи, О. Кінг, А. Печчеї, а також Комісія ООН з навколишнього середовища та розвитку під керівництвом Г. Х. Брундтланд [1, с. 291]. Н. О. Мартинова зазначає, що тлумачення самого терміна «сталий» спровокувало безліч дискусій. Можна припустити, що відсутність загальноприйнятого трактування пояснюється складністю, оскільки воно містить численні аспекти розвитку цивілізації

та стосується майбутнього людства, яке має властивість розвиватися різнобічно й непередбачувано [2, с. 15-16].

Сам термін «сталий розвиток» (sustainable development) вперше з'явився у доповіді «Наше спільне майбутнє» Всесвітньої комісії ООН з навколишнього середовища і розвитку (WCED) – Комісія Брундтланд (1987 р.). У ній наголошувалося, що основою сталого розвитку є створення не лише нового економічного, фінансового, технологічного, а й екологічного світопорядку, в якому всі складові однаково важливі. Як правило, складовими сталого розвитку вважають економічну, екологічну, соціальну, а також інноваційну [3, с. 266].

Перше визначення поняття «сталий розвиток» Всесвітньої комісії ООН запропонувала у такому формулюванні: сталий розвиток – це такий розвиток, що задовольняє потреби теперішнього часу, але не ставить під загрозу спроможність майбутніх поколінь задовольнити свої особисті потреби [3, с. 266]. І. В. Андрусак пропонує розглядати сталий розвиток як глобальний механізм забезпечення ефективної діяльності зацікавлених осіб у всіх сферах життєдіяльності шляхом справедливого використання ресурсів і задоволення потреб...з усвідомленням своєї відповідальності перед сучасним і майбутніми поколіннями за збереження цілісності природного середовища [4, с. 4].

У сучасних умовах, на нашу думку, під «сталим розвитком» у сфері екології доцільно розуміти передусім можливість звести до мінімуму майбутні ризики несприятливого, небезпечного характеру як результат поточних дій: повна втрата невідновлюваних природних ресурсів, біологічного й ландшафтного різноманіття, забруднення водних ресурсів, що спричиняє незворотні наслідки, зниження родючості ґрунтів, руйнування озонового шару Землі і зміна клімату, зниження якісного рівня життя, погіршення здоров'я людей та ін.

Сучасний етап масового поширення, втілення і реалізації концепції сталого розвитку передбачає міжнародне визнання й потребує імплементації на глобальному, національному й мікрорівнях, що стимулюється встановленням нових правил гри для країн, корпоративного сектору та всього суспільства, закріплених в цілях сталого розвитку. У цьому розрізі варто згадати про «екологічну безпеку», категорію, що з'явилася в українському законодавстві з прийняттям Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р., де в окремому розділі під цією ж назвою проголошувалося, що держава дбає про екологічну безпеку громадян, генофонд народу, його молодого покоління, а отже, має право заборонити будівництво і припинити функціонування будь-яких об'єктів, що становлять загрозу цьому. У ній, крім того, «екологічна безпека» визнається одним з основних

принципів державної політики [5]. А також екологічна безпека розглядається як складова концепції сталого розвитку.

Із прийняттям Основного Закону України в 1996 році, це поняття отримує конституційне закріплення (ст. 16). До того ж гарантується забезпечення і захист економічної та інформаційної безпеки (ст. 17), що віднесено до обов'язків і найважливіших функцій держави, а також до справи всього Українського народу. Разом із людиною, її життям і здоров'ям, честю, гідністю й недоторканністю безпека проголошується найвищою соціальною цінністю (ст. 3), стає невід'ємною складовою сталого розвитку України [6].

Враховуючи той факт, що Україна обрала європейський шлях розвитку, ратифікувала Угоду про асоціацію з ЄС та виконувала її приписи, а з 23 червня 2022 року стала кандидатом на членство у ЄС, то наша залученість у процес реформ та адаптації у законодавство європейських стандартів буде ще активнішою, що знайде своє безпосереднє відображення на концепції сталого розвитку, яка буде укріплятися в українському правовому полі.

Так, 12 січня 2015 р. Президент України підписав Указ, яким затверджено «Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020». У цьому документі чітко вказані мета, вектори руху, дорожня карта, першочергові пріоритети та індикатори належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України, хоча серед провідних чотирьох векторів руху безпосередньо екологічного не передбачено [7].

Разом із названими екологічними прагненнями України Стратегією передбачене проведення 62 реформ і програм розвитку держави. Йдеться наприклад, про програму збереження навколишнього природного середовища, реформу у сфері забезпечення безпечності та якості харчових продуктів та інші, покликані забезпечити сталий розвиток і наближення до європейських стандартів. Проте на практиці дослідження та статистика підтверджують, що втілено наразі небагато взятих Україною зобов'язань в екологічній галузі.

Указом Президента від 30 вересня 2019 року було затверджено нові «Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», де визначено, що такими цілями є орієнтири для розроблення проєктів прогностичних і програмних документів, проєктів нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України, однак, на жаль, не було деталізовано механізми досягнення цілей в екологічному вимірі [8].

Окрім цього, у 2015 році на саміті ООН були розроблені 17 цілей сталого розвитку. Документ «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року» погодили лідери майже двохсот країн, серед яких є Україна. Власне, сталий розвиток і став загальною ідеєю, за яким світ домовився жити та видозмінюватися до 2030 року [9].

Згідно з програмним документом план дій має 17 цілей та 169 задач. Як і інші країни-учасники ООН, України доєдналася до процесу забезпечення сталого розвитку. Як зазначали в уряді, перші два роки тривала адаптація цілей до українського контексту. У 2017 році була презентована доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна», в якій Мінекономіки підготувало 86 національних завдань [10].

У 2019 році цю ініціативу підтримав Президент, назвавши сталий розвиток орієнтиром для стратегічних документів та бюджету. У 2020-му, за даними Державної служби статистики України, був підготований та презентований перед світовою спільнотою Добровільний національний огляд. За результатами дослідження, Україна досягнула певного прогресу у більшості цілей.

Національна доповідь передбачила 17 цілей, такі як чиста вода та належні санітарні умови, пом'якшення наслідків зміни клімату, подолання голоду, розвиток сільського господарства, сталий розвиток міст і громад, партнерство заради сталого розвитку тощо [10].

Було визначено національні цілі сталого розвитку для досягнення до 2030 року: справедливий соціальний розвиток; стале економічне зростання та зайнятість; ефективне управління; екологічна рівновага та розбудова стійкості.

Існуюча практика землекористування спричиняє погіршення стану земель, а виснажливе використання земельних, лісових і водних ресурсів призводить до незворотних втрат екосистемного та біологічного різноманіття. Вагомим чинником негативного впливу на довкілля є також збройний конфлікт на сході України. Подолання наслідків руйнації ландшафтів та знищення інфраструктури Донецької і Луганської областей потребує значних зусиль, ресурсів і часу на відновлення [10].

Однак сьогодні, коли Україна зіштовхнулася зі збройною агресією РФ, яка розпочала повномасштабну війну на нашій території, екологічна ситуація по всій території України значно погіршилась, оскільки щодня наше довкілля зазнає негативного впливу і тому постає питання про відшкодування такої шкоди.

Указом Президента від 18.05.2022 р. «Про робочу групу з розробки та впровадження міжнародно-правових механізмів відшкодування шкоди, завданої Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» було затверджено, що робоча група має розробити та внести пропозиції

щодо засобів та правових інструментів відшкодування шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, у тому числі репарації, конфіскації, контрибуції, а також кроків щодо їх упровадження з урахуванням міжнародно-правових механізмів, міжнародного досвіду та судової практики [11].

На нашу думку, існуючі механізми стягнення коштів з країни-агресора не пропонують ефективного стягнення збитків, тому доцільним є створення механізму, спеціально призначеного для розгляду заяв про відшкодування збитків, завданих агресією РФ на території України, та ефективного механізму виконання прийнятих таким органом рішень.

Процедура визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії РФ, затверджена Кабінетом Міністрів України, постановою № 326 від 20 березня 2022 р: «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації». Там було задекларовано 18 основних напрямків визначення шкоди та збитків, серед яких втрати земельного та лісового фонду, втрати надр та акваторії, збитки, завдані природно-заповідному фонду та водним ресурсам та об'єктам водогосподарської інфраструктури, шкода, завдана земельним ресурсам та атмосферному повітрю, напрям, що включає шкоду, завдану викидами забруднюючих речовин в атмосферне повітря [12].

Таким чином, вважаємо, що існуюча стратегія сталого розвитку України в умовах сьогодення потребує деяких змін, адже умови, за яких втілюються її приписи значно змінились. Так, за оцінками Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, сума збитків від забруднення екології, спричинених війною, оцінюється близько 25 мільярдів євро, і щоденно ця цифра збільшується в рази. Державі необхідно вживати заходів задля того, аби екологічна ситуація не дійшла до рівня невідворотності, оскільки це потягне за собою екологічну катастрофу. Окрім цього, першочерговим завданням є налагодження механізму відшкодування екологічних збитків, адже Україні вкрай необхідні ресурси задля відновлення безпечного для життя і здоров'я довкілля.

Варто зазначити, що деякі науковці, наприклад А. П. Гетьман, наголошують на нагальній потребі розробки Концепції розвитку екологічного права і законодавства України, складовою якої має стати охорона довкілля. Вона може розглядатись як важлива передумова подолання однієї з негативних рис сучасної публічної влади, пов'язаної з ігноруванням наукових розробок і рекомендацій з питань удосконалення чинного екологічного законодавства, забезпечення екологічної безпеки, відтворення й захисту природних об'єктів і комплексів в умовах сталого розвитку [13, с. 170]. Сталий розвиток можна розглядати як провідний принцип екологічного права і права екологічної безпеки,

нормативно-правовий процес, спрямований на регулювання різноманітних суспільних відносин, у тому числі й екологічних. Разом із цим необхідно вдосконалити типову модель сталого розвитку, переглянути підходи до її формування, розробити еколого-правову доктрину сталого розвитку, визначивши в ній дієвий правовий механізм реалізації заходів і контролю за їх виконанням, долучити до цього процесу екологічну громадськість.

Окрім цього, не варто забувати про поетапне наближення екологічного законодавства до відповідних директив ЄС в контексті сталого розвитку України, які також стосувалися б визнання оновлених провідних принципів державної екологічної політики, приведення у відповідність і узгодження засад державної та регіональної екологічних політик, оновлення та оптимізації системи державного екологічного управління на всіх рівнях, запровадження екосистемного підходу до управлінської діяльності, прискорення розвитку секторального партнерства в екологічній політиці, формування екологічної мережі, реорганізації системи державного екологічного контролю та обліку.

Література:

1. Brundtland G. H. Environment: a decisive battle. World Commission on Environment and Development, Our Common Future (Brundtland Report). New York: Oxford University Press, 1987. 404 p.
2. Мартинова Н. О. Правове забезпечення сталого розвитку сільських територій: дис. канд. юрид. наук. Київ, 2016. 193 с.
3. Хаустова В. Є., Омаров Ш. А. Концепція сталого розвитку як парадигма розвитку суспільства. *Проблеми економіки*. №1 (35), 2018. С. 265-273
4. Андрусак І. В. Інноваційне забезпечення сталого розвитку економіки України. : автореф. дис. ... канд. економ. наук. Київ, 2017. 20 с.
5. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 № 55-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>
6. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» від 12.01.2015 №5/2015 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>
8. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 №722/2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
9. Цілі сталого розвитку та Україна URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina>

10. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>
11. Указ Президента України «Про робочу групу з розробки та впровадження міжнародно-правових механізмів відшкодування шкоди, завданої Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» від 18.05.2022 р. №346/2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/346/2022#Text>
12. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» від 20 березня 2022 р № 326 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text>
13. Гетьман А. Концепція розвитку екологічного права та законодавства як передумова забезпечення національної екологічної політики. *Вісник Національної академії правових наук України*. № 2 (73) 2013. С. 165-173

**ВИПРАВНО-ТРУДОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО УРСР:
ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ЗМІСТ**

Дем'янчук Тетяна Дмитрівна
кандидат історичних наук, доцент, докторант
кафедри теорії та історії держави і права
Національної академії внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-8908-4356

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3485

Радянський період української державності сповнений численними темами, які вимагають об'єктивного вивчення. Це закономірно, адже в умовах існування тоталітарної держави було сформовано специфічну правову систему з чіткою державницькою ідеологією яка спрямовувалася на повне придушення громадянського суспільства та внутрішньополітичної опозиції. Для реалізації такого тиску на суспільство було сформовано кримінально-виконавчу систему, яка орієнтувалася на виправно-трудоий характер виконання покарань. Одночасно, виправно-трудоий характер кримінально-виконавчої системи, хоч і сприяв розвитку промисловості чи народного господарства, одночасно був прикладом тотального нівелювання прав людини – ненормовані трудові зобов'язання, порушення умов утримання осіб, що відбували покарання, масові страти в'язнів, тощо.

Початком формування радянської кримінально-виконавчої системи, можна вважати 1919 рік, коли було прийнято постанову Наркому юстиції «Про ліквідацію всіх відділів колишнього Міністерства юстиції». У 1921 р. усі каральні відділи на місцях було перейменовано на виправно-трудоі [5, с. 269]. Власне з цього часу й можна говорити про початок застосовування виправно-трудоого підходу до реалізації системи виконання покарань. Виправно-трудоий підхід був домінуючим впродовж 1920-1960-х років. Це обумовлювалося рядом об'єктивних причин. По-перше, мало місце посилення репресивного характеру самої кримінальної системи, що обумовлювалося умовами громадянської війни і правовою ідеологією більшовизму. По-друге, на характері кримінально-виконавчої системи відобразилася внутрішньополітична ситуація, зокрема процес формування культу особи Й. Сталіна. По-третє, радянська держава перебувала в умовах глибокої промислової трансформації й потребувала безкоштовної робочої сили. Як результат,

кримінально-виконавча система з моменту свого формування була елементом тоталітаризму, а правові норми, що регулювали процес її функціонування, особливу увагу приділяли виправно-трудовому характеру відбування покарань.

Основним нормативним актом яким здійснювалося нормативно-правове регулювання виправно-трудового підходу став Виправно-трудовий кодекс УСРР, прийнятий 23 жовтня 1925 р. Кодекс визначив основну структуру місць позбавлення волі: будинки ув'язнення, виправно-трудові будинки, трудові колонії, ізолятори спеціального призначення, перехідні виправно-трудові будинки [3, с. 30]. Основною ідеєю кодексу стало закріплення пріоритетності виховних завдань та ідею виправлення засуджених. Як наслідок, 11 липня 1929 р. прийнято постанову «Про використання праці кримінально-ув'язнених», у відповідності до якої було не тільки узаконено фізичну працю ув'язнених осіб, а й створено Головне управління виправно-трудових таборів і трудових поселень НКВС («ГУЛАГ»).

Створення ГУЛАГу стало ключовим етапом в процесі реалізації виправно-трудового характеру кримінально-виконавчої системи. Одночасно, слід зауважити, що до початку 1930-х років діяло дві паралельні пенітенціарні системи – республіканська (включала в'язниці для утримання ув'язнених, що перебували під слідством і власне виправно-трудові колонії) та загальносоюзна (виправно-трудові табори, політизолятори) [4, з. 319].

Як зауважують українські дослідники В. Данильчук та Р. Михайльчук, основним завданням ГУЛАГу, «було покарання, ізоляція, використання у якості робочої сили та перевиховання «неблагонадійних елементів», тобто тих, хто реально, хоча частіше уявно, чинив опір сталінському режиму» [2, с. 60]. У 1931 році в структурі ГУЛАГу створено окремий відділ трудових поселень, у 1934 році виробничо-будівельний відділ, що вказувало винятково на реалізацію виправно-трудового підходу.

За час існування ГУЛАГу було прийнято десятки нормативно-правових актів, регламентували виправно-трудовий характер кримінально-виконавчої системи. Основними з цих документів були:

- «Тимчасова інструкція про режим утримування ув'язнених у виправно-трудових таборах НКВС СРСР» (серпень 1939 р. липень 1940 р.) [2, с. 61];
- Указ Президії Верховної ради СРСР «Про скасування смертної кари (26 травня 1947 р.), а Указом від 19 квітня 1943 р. запроваджено максимальний термін покарання 25 років [6, с. 583-584];

- «Інструкція з режиму утримання ув'язнених у виправно-трудових таборах і колоніях МВС СРСР» (24 березня 1947 р.) – перший документ, який врегульовував правове становище ув'язнених [2, с. 62];

- Указ Президії Верховної ради СРСР про амністію деяких категорій ув'язнених, які вчинили злочини, які не становлять великої небезпеки для держави (27 березня 1953 р.) [1, с. 357].

Останній нормативний акт поклав початок ліквідації ГУЛАГу однак виправно-трудовий характер системи відбування покарань зберігався. Зрештою Постановою «Про заходи щодо покращення роботи Міністерства внутрішніх справ СРСР» від 25 жовтня 1956 р. було ліквідовано виправно-трудові табори як такі, що не забезпечували вирішення завдання виправлення та перевиховання ув'язнених. Замість системи ГУЛАГу формується система, в основні якої знаходиться виправно-трудова колонія. Ліквідація табірної системи мала позитивні наслідки і обумовлювалася як політичним рішенням – лібералізація суспільних відносин і критика культу особи, так і практичними – масові повстання в'язнів ГУЛАГу.

Таким чином, у період становлення і розвитку радянської державності відбулося не тільки формування нової кримінально-виконавчої системи, а й утвердження її виправно-трудового характеру. Виконання покарання у вигляді виправних робіт пояснювалося рядом об'єктивних причин й ідеологією самого більшовизму. Виправно-трудовий підхід до реалізації системи виконання покарань не завжди передбачав ізоляцію засуджених від суспільства.

Основним органом, що здійснював контроль за виправно-трудовою системою був ГУЛАГ, який став класичним символом тоталітаризму, хоч з правової точки зору відповідав за виховання осіб, що вчинили злочин через суспільно-корисну працю. Ліквідація ГУЛАГ тільки частково спростила виправно-трудовий характер кримінально-виконавчої системи, яка набула класичних пенітенціарних ознак.

Література:

1. Вронська Т., Стяжкіна О. Мінусники: покарані простором. К.: Темпора, 2021. 456 с.
2. Данильчук В., Михальчук Р. Нормативно-правові основи функціонування системи відбування покарань у виправно-трудових таборах ГУЛАГу. *Інтермарум: історія, політика, культура*, №10. 2022. С. 57-72. DOI: <https://doi.org/10.35433/history.112030%20>.
3. Козак Р. А., Рідкобород Ю. В., Мелаш А. С. Зародження пенітенціарної системи в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2021. №10. С. 28-31. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-10/3>.

4. *Министерство внутренних дел. 1902–2002. Исторический очерк.* М.: Объед. ред. МВД России, 2004. 647 с.
5. Пиндюрина Н. Соблюдение революционной законности в исправительно-трудовых учреждениях (октябрь 1917 г. – 1920 г.). *Труды ВШ МВД СССР.* 1957. № 2. С. 267-285.
6. Реабілітовані історією. Рівненська область (2013) / редкол. Тому (співгол.: М. Кривко, О. Губанов, відп. секр. А. Жив'юк); упоряд.: О. Білоконь, Р. Давидюк, А. Жив'юк (кер.) та ін. Кн. 3. Рівне: ПП ДМ. 620 с.

ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВОВОЇ ТРАДИЦІЇ ТА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

Шевчук Михайло Ярославович

аспірант кафедри права та публічного управління

Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила»

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3490

Категорії правової культури та правової традиції видаються логічно зрозумілими, однак стосовно їх трактування і визначення рівня взаємодії виникають значні дискусії як серед українських, так і серед іноземних вчених. Причин цього декілька. По-перше, існують різні підходи до трактування змісту цих понять. По-друге, і саме головне, поняття «правова культура» та «правова традиція» часто вживають як синоніми. По-третє, спільні чи близькі підходи у визначенні змісту цих понять можливі серед дослідників порівняльного правознавства, натомість дослідники національних правових систем вкладають у нього різний зміст виходячи з правової традиції та правової культури, що властива тій чи іншій державі або народу.

Стосовно визначення змісту згадуваних понять, то найпопулярнішими підходами до розуміння правової традиції є наступні:

- це забезпечення правового спадкування (зв'язок соціальних явищ впродовж окремих часових періодів) [4, с. 61];
- це закономірний розвиток правового буття суспільства з дотриманням принципів, ідей і тенденцій розвитку правової складової соціальної організації [3, с. 87];
- це забезпечення «збереження й відтворення у праві нормативних, ідеологічних, поведінкових, інституційних компонентів, що виникли на попередніх етапах розвитку правової системи» [1, с. 51];
- це правова система в історичному розвитку [7, р. 869].

Автор останнього визначення Г. Гленн, звертає увагу також на те, що «правова традиція» є епістемологічно толерантнішим поняттям, як «правова культура», адже остання є конфліктною за своїм змістом, оскільки завжди трактує конкретну країну як однорідну юридичну одиницю [7, р. 871]. Ця позиція є досить дискусійною, але й раціональною. Для розуміння її доцільно власне визначити зміст поняття «правова культура». В цьому контексті поширеними підходами до розуміння «правової культури» є наступні:

- це «особлива складова духовної культури людства, що фіксує досягнення суспільства в розвитку правових феноменів у цілому, розкриває роль правових ідеалів і цінностей у житті суспільства, реальних здобутків держави у сфері правоохоронної діяльності» [2];

- це «різновид загальної культури, який становить систему цінностей, що досягнуті людством у галузі права і стосується правової реальності даного суспільства» [5]. Оскільки право вважається частиною соціальної культури, воно формує її окремий різновид – правову культуру і тільки ті правила поведінки, що стали нормою можуть перетворитися на право.

На нашу думку «правова традиція» та «правова культура» це поняття різних змістових рівнів. «Правова традиція» є поняттям більш загальним і системним, адже вона дозволяє зрозуміти спосіб і причини формування правової системи, її еволюції в історичному бутті, особливості реалізації норм права, тощо. Натомість «правова культура» відображає рівень розвитку правової системи на конкретному етапі її розвитку. Можна стверджувати, що «правова культура» формує «правову традицію».

Одночасно, як слушно зауважують сучасні дослідники, правова культура є «усім позитивним, що створено людством у правовій сфері» [6, с. 11] і як наслідок «не охоплює юридичні явища антиправового характеру (деформації правосвідомості, протиправну поведінку, неправові закони тощо)» [1, с. 47]. Натомість «правова традиція ж, як функціональна категорія, що виражає специфічність буття правової системи, може бути причиною і поясненням існування також і дефектів у праві, негативних властивостей, явищ і тенденцій у правовому розвитку [1, с. 48].

Однозначно, що в контексті вивчення правової системи, поняття «правова традиція» та «правова культура» потрібно розглядати не відділяючи одне від одного. Причиною цього є те, що обидва поняття дозволяють усвідомити реальний вплив права на суспільство, його розвиток, формування моделей правової поведінки, тощо. Від рівня розвитку «правової традиції» та «правової культури» можна говорити про рівень правосвідомості населення країни, про його правову активність і навіть правову пам'ять. Остання реалізується у боротьбі за дотримання

прав людини, утвердження демократичних цінностей та ідеалів. Власне приклад українців це яскраво підтверджує, адже і Помаранчева революція і Революція гідності мали у своїй основі боротьбу до дотримання основоположних прав людини, вони продемонстрували наявність певного типу правової культури й дотримання правової традиції українцями.

Таким чином, поняття «правова традиція» і «правова культура» є важливими категоріями праворозуміння і виражають спосіб формування правової системи конкретної держави. Одночасно, ми вважаємо поняття «правова традиція» більш ширшим і таким, що не тільки розкриває історичний досвід у процесі формування і використання права окремими народами, а й вказує вектор розвитку суспільства, відображає рівень його правосприйняття. Стосовно поняття «правова культура» то воно є вужчим і відображає насамперед правосприйняття в конкретних часових рамках.

Література:

1. Вовк Д. Правова традиція: розуміння у контексті співвідношення з правовою системою і правовою культурою. *Вісник академії правових наук України*, 2012. Вип. 2. С. 42-52.
2. Горіна О. Т. Теоретичні аспекти формування духовної культури студентської молоді. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_2/5.pdf.
3. Лобода Ю. П. Правова традиція українського народу (Феномен та об'єкт загальнотеоретичного дискурсу). Львів : Світ, 2009. 280 с.
4. Оборотов Ю. М. Традиції і новації у правовому розвитку : монографія. Одеса : Юрид. л-ра, 2001. 330 с.
5. Правова культура: загальна характеристика та ознаки. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/law/9777/>
6. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні : монографія / Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Х. : Право, 2009. 352 с.
7. Glenn H. P. Doin' the Transsystemic : Legal Systems and Legal Traditions. *McGill L.J.* Vol. 50. 2005. P. 864-898.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ: БЮРОКРАТІЯ І РЕФОРМИ ЕПОХИ ЗНАНЬ

Самофалова Тетяна Олександрівна
кандидат наук з державного управління, доцент
кафедри економіки та менеджменту економічного
факультету Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна
ORCID: 0000-0002-9263-6430

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3486

Рішення, які приймаються і виконуються правлячим класом мусять вкладатись в єдину методологію з досягненням декларованими політичним класом цілями. У бізнесовому середовищі це виглядає логічно, оскільки неможливо уявити собі, щоби цілі у власника підприємства і у його топ менеджменту не співпадали або суперечили одні іншим.

Держава відмінна від бізнесу не лише через те, що її ефективність – соціальна, а і через те, що ухвалення та реалізація управлінських рішень опосередковано великою кількістю соціальних акторів з різними, часто протилежними інтенціями: законодавча, судова, виконавча влада, місцеве самоврядування, суб'єкти громадянського суспільства, бізнес як окремий соціальний агент. У просторово-часовій динаміці змін соціальної тканини суспільства з поля зору управлінців і споживачів державно-управлінських послуг вислизає і розмивається мета, до якої суспільство рухається. Якщо така мета не визначена стратегією на рівні закону, в якому відповідними критеріями і маркерами описаний процес її виконання та не визначено відповідальних осіб, які понесуть політичну, адміністративну відповідальність, то можна говорити про те, що мета розмита, а точніше її немає. Цьому сприяє складність та багатоплановість державного управління з одного боку, відсутність незалежного зовнішнього (громадського та експертного) контролю та відповідальності (соціальної, політичної, адміністративної) в системі публічного управління. В повсякденному процесі прийняття і реалізації рішень виглядає так, що «за деревами не видно лісу». Виявляється, що той, хто «тримає стрій» у найскладніші історичні часи – бюрократія – забезпечує і підтримує складний процес самовідтворення держави при «розмитих цілях», без бачення майбутнього. Наразі параліч пострадянської управлінської

системи публічного управління схожий на той, що спостерігався в українській армії, і про що писав британський військовий експерт Глен Грант у 2018 році. Цей управлінський хаос коштував Україні втрати суверенітету над частиною її територій 2014 р. [3].

Дефіцит політичного лідерства вимикає цілепокладання як комплексний процес цілеформування і цілереалізації в рамках єдиної стратегії, і система державного управління починає самовідтворюватись і працювати на таке самовідтворення, а не на стратегічні цілі. Мова про те, що система управління володіє самоціллю. В цьому процесі укріплюється бюрократичний клас, борючись за публічні ресурси як джерела самовідтворення і здобуваючи в тому процесі власну політичну вагу.

Інша частина проблеми в тому, що політичний, пострадянський олігархічний клас об'єктивно має цілі, відмінні від соціальних, пов'язаних з якістю життя людей, використовуючи державні інституції як інструмент максимізації особистого економічного ефекту. Інструментом такої реалізації є бюрократія. Ціннісна спайка бюрократії і олігархічного класу виникає природно на тлі відсутності лідерства і стратегування як процесу слідування довгостроковим цілям та незалежного контролю.

Наслідком є відтворення державних інституцій у первісному вигляді, в нашому випадку – пострадянському. Недієвість, непопулярність і неуспішність реформ на тлі інтересів політичного класу і політизованої бюрократії виглядає природним станом системи.

Методологічно слід розділяти досягнення цілей, і реалізацію управлінських рішень. Методологія досягнення цілей в публічному управлінні відображує об'єктивні закономірності змін соціальної тканини суспільства і надає інструменти використання публічних ресурсів соціуму (матеріальних, фінансових, політичних, соціальних) на користь людині, природі, суспільству, створюючи «коридор можливостей», в якому можливе досягнення цільових параметрів якості життя людей. Застосування такої методології як базової, системної дає шанс зокрема і бюрократії залишатись на боці світла. Така методологія підтримує прийняття рішень в межах «коридору можливостей» [2].

На темному боці, у задзеркаллі, публічне управління працює на основі методології, яка не виходить за межі прийняття рішень, не обтяжена цілепокладанням і, більше того, характеризується тим, що мавпує прийняті політичними елітами рішення, маскуючи їх під «досягнення цілей». Ці два підходи у методології соціального управління є легітимними і науковими.

У публічній сфері ці два підходи характеризують або природну, або спотворену ієрархічну піраміду влади, яка в першому випадку адаптується (структурно, організаційно, функціонально) під цілі, які поставлені суспільством у публічному діалозі з владою. Або відбувається підміна цілей і такі цілі адаптуються під необхідність збереження піраміди влади у недоторканому стані, який дозволяє максимізувати особисту корисність як політичному, так і бюрократичному класу.

Реформи в такій «розірваній тканині методів» – предмет карго культу. Скільки б індіанці не створювали символів і ритуалів у вигляді нових інституцій та скільки б вони не виконували ритуальних танців навколо таких інституцій для прискорення, покращення та вдосконалення – народне благо все не приходить. Це свідчить на користь того, про пишуть зокрема Ізабела та Мачей Кішіловські, коли говорять, що інституціональний підхід в публічному управлінні якщо і є базовим, проте не вирішальним: « ... у більшості дискусій про модернізацію органів державної влади впадає в око велика концентрація поверхневої риторики – впровадження милозвучної термінології... замість прагматичного фокусування на реальних детермінантах функціонування влади [1, С. 48]. Тому важко погодитись, наприклад, і з тим, що New Public Management «змінив традиційну бюрократичну модель державного управління, побудовану на принципах бюрократії, ієрархічної організації, централізації, стабільності організації і здійснення державної служби» [4]. Адже зміна форми не є зміною сутності.

За такими дискусіями, а також дискусіями «про мову», «хто більше любить народ» тощо, почувається впевнено зрощена управлінням без цілепокладання спайка політичного класу та політизованої бюрократії – DEEP STATE з її проявами: монополізації публічних ресурсів, інформаційного простору і самої публічної влади у тій чи іншій формі.

Український парадокс: в еру знань плідна робота міністра Михайла Федорова на користь цифровізації системи надання послуг в українській управлінській парадигмі може посприяти популяризації і ще більшій консервації DEEP STATE, оскільки в очах споживачів послуг представляє управлінську систему більш ефективною, бюрократична система використовує і використовує це, влаштувавши маніпуляцію: життя стало краще. В той час, як про будь-яку соціальну ефективність з точки зору «витрати-вигоди» не йдеться. Це інший рівень завдань і не менш кровопролитна війна, яку ми мусимо виграти або зникнути.

Література:

1. Мачей Кішіловський, Ізабела Кішіловська. Адміністратегія. Ваша успішна кар'єра у сфері державного управління. К.: Основи. 2017. 368 с.
2. Самофалова Т. О. Роль цілепокладання в методології державного управління. Теорія та практика державного управління: зб.наук.пр. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2015. Вип. 4 (51). С. 27-32.
3. Українське Військо – дуже багато зроблено, багато ще треба зробити. URL: <https://maidan.org.ua/2018/02/ukrajinske-vijsko-bahato-zrobleno-bahato-sche-treba-zrobyty/>
4. Шовкун І. Г., Дибчинський Я. С. Новий публічний менеджмент як концепція публічного управління. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2017. Вип. 69. С. 195-199.

**СКАУТИНГ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ:
ПЕРШОПРИЧИННИ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ**

Попченко Іван Сергійович
аспірант Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова
ORCID: 0000-0002-8016-347X

Науковий керівник: Потильчак Олександр Валентинович
доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри
джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін
історичного факультету Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3483

На початку ХХ століття глобальний розвиток скаутингу та практичне підтвердження його соціально-виховної ролі у суспільствах різних держав інтенсифікували популяризацію цього молодіжного руху й на українських землях. Говорячи про передумови виникнення скаутського руху, дослідники підтверджують, що його поява була необхідна в тому історичному часі та просторі, адже трансформація ключових устоїв тогочасних суспільств у поєднанні з реформуванням освітнього, гуманітарного й економічного секторів потребували оновлених підходів до розвитку й виховання дітей та юнацтва. Зважаючи на це, можна виділити два основних рушійних аспекти становлення скаутингу на території України:

- 1) соціально-економічні зміни, масштабні явища культурного прогресу, що протікали в суспільстві того часу;
- 2) фізична невідповідність молоді до служіння державі, важливим доказом чого вважалася поразка Росії у російсько-японській війні (1904-1905 роки).

У зв'язку із завершенням перевороту в промисловості та становленням капіталістичних відносин, на теренах Російської імперії активізувався процес урбанізації. Збільшення кількості фабрик і заводів залучало до міст нових жителів (за наявними даними, у період із 1897 по 1913 роки міське населення збільшилося на 70%), що породило проблему швидкого зростання населення. У той час місто було неготовим до таких змін і, як наслідок, спостерігалось масоване виникнення соціальних проблем, що створювали підґрунтя для

суспільних розбіжностей і конфліктів. Однією з цих соціальних проблем було питання невлаштованості дітей. Батьки, свого часу проживаючи в сільській місцевості, звикли до самоорганізації дитячого часу: в нових реаліях діти, натомість, найчастіше залишалися сам на сам із суворими правилами міського життя. За таких умов питання, пов'язані з вихованням підростаючого покоління, набули особливої суспільної значимості [1, с. 17].

Піддаючись суттєвому реформуванню, тогочасне українське суспільство дедалі більше усвідомлювало потребу у вихованні активних, діяльнісних, освічених громадян. На основі досягнень природничих та гуманітарних наук склалися нові концепції навчання та виховання підростаючого покоління [2, с. 18]. Педагогіка переживала друге народження: популярність виховних та освітніх інновацій була неймовірною; з'явилися педагогічні кафедри, лабораторії, науково-дослідні установи; посилювалися контакти освітян на міжнародному рівні.

З іншого боку, державі необхідно було вживати заходів щодо виправлення ситуації із допризовною підготовкою молоді. Дана проблема визріла в результаті поразки Росії у російсько-японської війні чи, на думку деяких дослідників, ще раніше – після запровадження загальної військової повинності в Російській імперії 1 січня 1874 року [3, с. 207]. Відповідно, в суспільстві активно обговорювалися питання розвитку у призовників почуття відповідальності та необхідності всенародної допомоги їм у підготовці до військової служби.

За ініціативою інтелігенції у містах, приміських селищах і навіть у сільській місцевості почали організовуватися «вільні школи», в яких до управління внутрішнім життям залучалися учні та їхні батьки. Останні також організовували різноманітні клуби, гуртки для учнів та молодіжні організації, уводячи на їх основі елементи самоврядування.

Відтак, ураховуючи згадані події та настрої, у суспільстві дуже швидко набули популярності ідеї, викладені в книзі англійського розвідника Р. Бейден-Пауелла «Скаутинг для хлопців» [4], перше видання якої побачило світ 1908 року. Ця робота блискавично здобула успіх і, отже, була надіслана російському імператору Миколі II, який розпорядився, щоб Генеральний штаб видав її російською мовою. З того часу скаутський рух було популяризовано на землях сучасної України. Вже 1911 року було створено скаутську організацію України «Пласт», а 12 квітня 1912 року у Львові пластуни склали першу присягу [5]. З того часу скаутинг в Україні ставить своїм завданням різнобічне виховання молоді, не обмежуючись рамками спортивної, наукової чи морально-духовної організації, а прагнучи задовольнити різноманітні запити юнацтва, сформовані відповідно до потреб часу.

Література:

1. Сейку Е. Ю. Детские и юношеские организации в России в начале XX века (военно-патриотический и культурно-просветительский аспект): автореф. дисс. канд. ист. наук: 07.00.02 – отечественная история. Москва: МГУ им. М. В. Ломоносова, 2009. 23 с.
2. Ярмольчук А. В. Скаутское общественное движение в России в XX веке: история и современность: дисс. ... канд. ист. наук: 07.00.02 – отечественная история. Москва: Московский гуманитарный университет, 2004. 195 с.
3. Кучин В. Л. Скауты России. 1909-2007. История. Документы. Свидетельства. Воспоминания. Москва: «Минувшее», 2008. 600 с.
4. Баден-Пауэлл Р. Юный разведчик. Санкт-Петербург: Гл. упр. Ген. штаба, 1908. 282 с.
5. Про Пласт / Офіційний сайт скаутської організації України «Пласт». URL: <https://www.plast.org.ua/about/>. (Дата звернення: 29.11.2022).

ЗМІСТ

Теорія держави і права. Філософія права

Опанасенко Антон Миколайович КОРИННІ НАРОДИ ТА
НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ: ВИЗНАЧАЛЬНІ ВІДМІННОСТІ.....3

Опанасенко Антон Миколайович ПРЕДСТАВНИЦТВО
КОРИННИХ НАРОДІВ: ДОСВІД СААМІ.....6

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право.
Митне та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

Nataliia Naumenko THE PRINCIPAL PROVISIONS FOR THE
ACCELERATED PROCEDURE OF READMISSION BETWEEN
UKRAINE AND EU MEMBER STATES.....11

Адамовський Володимир Іванович ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВ ТА
ІНСТИТУТІВ СУСПІЛЬСТВА ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ
РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ДІТЕЙ.....14

Луговський Юрій Федорович ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ
МЕХАНІЗМ ГАРАНТІЙ БЕЗПЕКИ НАРОДІВ.....18

Мельник Альона Олександрівна ПОВНОВАЖЕННЯ НАРОДНИХ
ДЕПУТАТІВ ЩОДО МІЖПАРЛАМЕНТСЬКІ ЗВ'ЯЗКИ.....20

Петренко Ольга Олегівна ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВОГО
АУДИТУ В УКРАЇНІ.....23

Петришина Марина Олександрівна
ДЕРЖАВНО-ПРАВОВА МОДЕЛЬ КОНТРОЛЮ У СФЕРІ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА МУНІЦИПАЛЬНОЇ
НОРМОТВОРЧОСТІ: ДОСВІД ФРАНЦІЇ.....25

Семененко Мішель Ігорівна
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС БІЖЕНЦІВ.....28

<i>Семенець Катерина Миколаївна</i> БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК НОВА ІНСТИТУЦІЯ У СИСТЕМІ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ.....	30
---	----

<i>Семенюк-Прибатьонь Анна Вікторівна</i> ПРАВО ЛЮДИНИ НА ЖИТТЯ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	36
---	----

<i>Соколовський Максим Сергійович</i> ШВЕЙЦАРСЬКА МОДЕЛЬ ПРЯМОЇ ДЕМОКРАТІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ.....	40
---	----

<i>Співак Ірина Вікторівна</i> ПРОЦЕДУРА СПІЛЬНОГО ТРАНЗИТУ АБО «МИТНИЙ БЕЗВІЗ» – СУТТЄВИЙ ІМПУЛЬС ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ	43
---	----

Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право. Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення

<i>Долиняк Владислав Вікторович</i> ЗАСТОСУВАННЯ ДОПОМІЖНИХ РЕПРОДУКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ.....	47
--	----

<i>Слома Валентина Миколаївна</i> ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ГНУЧКОГО РЕЖИМУ РОБОЧОГО ЧАСУ.....	51
--	----

<i>Цирфа Костянтин Анатолійович</i> СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ В УКРАЇНІ.....	53
---	----

Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право. Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право. Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура

<i>Виногородська Євгенія Сергіївна</i> ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ.....	57
---	----

<i>Гальцова Олена Володимирівна</i> ПРИМУСОВА МОБІЛІЗАЦІЯ ЗАСУДЖЕНИХ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ ЯК ПОРУШЕННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....	58
---	----

Пташкін Андрій Дмитрович LATEST CRIMINAL LEGAL STUDIES.....61

Шульженко Надія Володимирівна

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИННИХ ОБ'ЄДНАНЬ
ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ ЛИТВИ.....63

**Господарське право. Господарське процесуальне право.
Екологічне право. Земельне право. Аграрне право.
Фінансове право. Банківське право**

Євтушенко Даріна Олександрівна, Петренко Ганна Олександрівна

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....66

Єремєєва Наталія Валеріївна ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ

ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕНЕРГЕТИЧНОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ.....68

Семенець Катерина Миколаївна ПРАВОВІ ЗАСАДИ КОНЦЕПЦІЇ

СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....74

Історія держави і права. Історія політичних і правових вчень

Дем'янчук Тетяна Дмитрівна ВИПРАВНО-ТРУДОВЕ

ЗАКОНОДАВСТВО УРСР: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ЗМІСТ.....81

Шевчук Михайло Ярославович

ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВОВОЇ
ТРАДИЦІЇ ТА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ.....84

Історія становлення української державності

Самофалова Тетяна Олександрівна ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ

ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ: БЮРОКРАТІЯ
І РЕФОРМИ ЕПОХИ ЗНАНЬ.....87

Історія країн світу та міжнародні відносини

<i>Попченко Іван Сергійович</i> СКАУТИНГ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ: ПЕРШОПРИЧИННИ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ.....	91
---	----

Наукове видання

«Актуальні дослідження правової та історичної науки»

Рік заснування – 2018

Видання виходить 10 разів на рік

Відповідальний за випуск *У.О. Русенко*
Комп'ютерне верстання *О.В. Ковальський*

Підписано до друку 20.12.2022
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк на дублюкаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 50 прим.

ГО «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. +380979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net

